

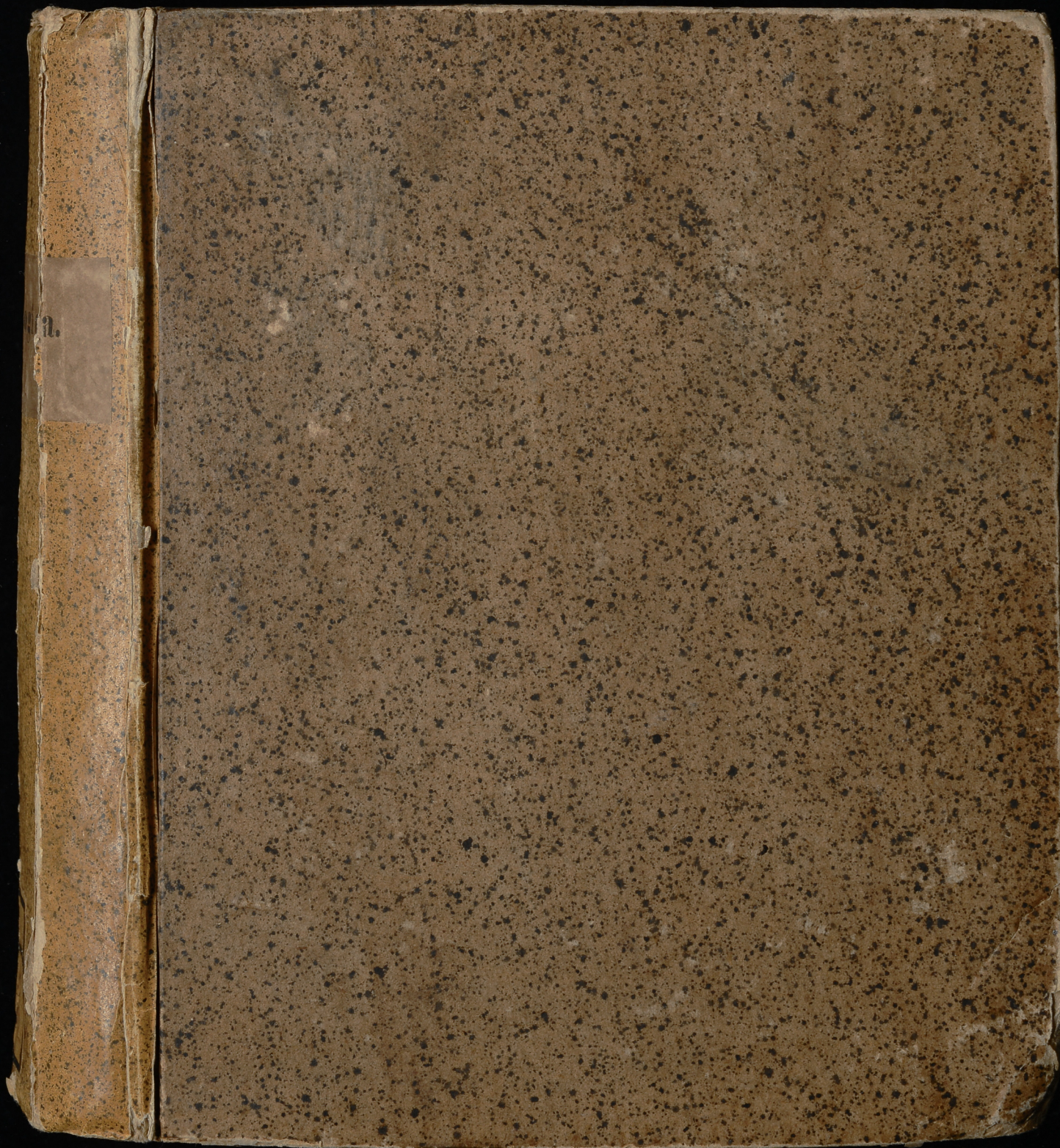
Disputatio Theologica, De Hirco Apopompaeo : Ex Levit. XVI. Cap.

Argentorati: Spoor, 1676

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn860840115>

Druck Freier Zugang

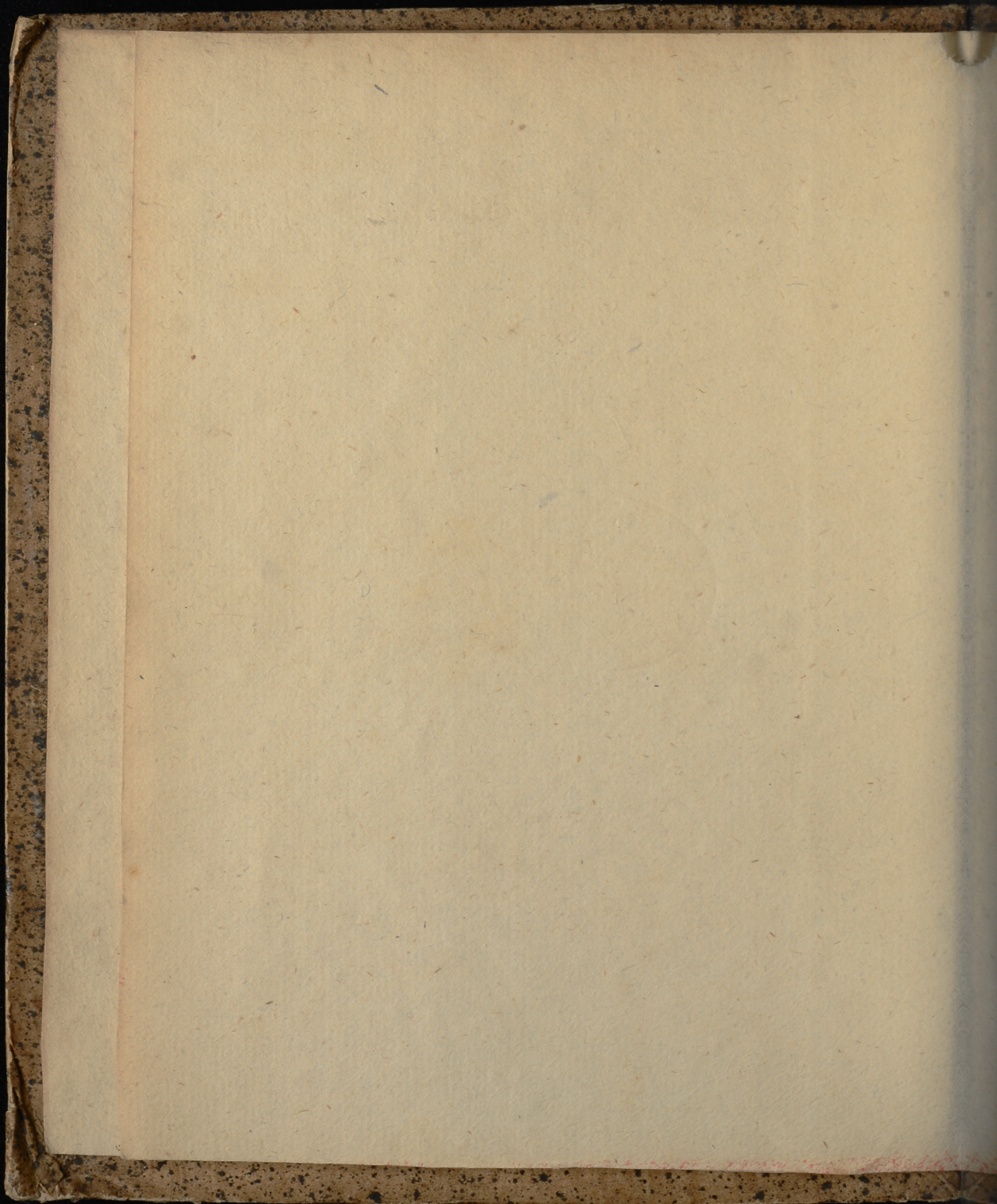

30

Fa = 1092 (30.)

נב
DISPUTATIO THEOLOGICA,
De
HIRCO APO-
POMPÆO,

Ex
Levit. XVI. Cap.

Quam
Sub Auspiciis S. S. TRIADOS
PRAESIDE

V I R O
Maximè Venerando atq; Reverendo
Amplissimo & Excellentissimo

D O M I N O
SEBASTIANO SCHMIDIO,
S. S. Theol. D. ejusdemq; P. P. SENIORE &
Conv. Eccles. PRAESIDE Gravissimo & c. Domino Fautore
& Patrono meo Magno, Præceptore verò ætatem
filialiter colendo.

SOLENNITER

Defendet
M. MARTINUS REEB, Argent.
Addièm mens. April. h. lq; consuet Anno M DC LXXVI.

ARGENTORATI,

Literis JOH. FRIDERICI SPOOR.

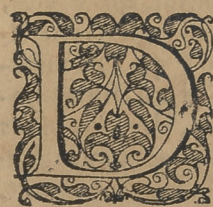
34

3

בב
Disputatio Theologica,
De
Hirco Apompæo,
Ex
Levit. XVI. Cap.

§. I.

les Expiationum inter Festa

Veteris Testamenti solennia quoad saltem insignes circumstantias omnium fuit maximum & præstantissimum. Nam in nullo reliquorum Festorum sacerdos magnus in Sancta Sanctorum intravit: in Festo autem Expiationum solenniter eò ingressus est. Quam circumstantiam Apostolus notatu putavit dignissimam, adeoque studio annotavit Hebr. IX. v. 6. 7. *In prius, inquit, tabernaculum semper ingrediuntur sacerdotes, qui sacrorum ritus peragant: in secundum autem semel quotannis solus Princeps sacerdos.* In quibusvis aliis Festis sacrificia mactata sunt ex ordinatione Legis Mosaicæ: nullorum tamen sacrificiorum sanguis in Sanctum Sanctorum illatus, sed omnis ad fundamenta Altaris in templi atrio effusus est. Festo verò Expiationum hoc peculiaris solennitatis fuit, ut sanguis certorum sacrificiorum in ipsa Sanctorum Sancta ante Arcam fœderis Domini à sacerdote Magno religiosè inferretur, & versus hanc spargeretur. Quam eandem ceremoniam notatu dignissimam esse monuit iterum D. Apostolus Hebr. IX. v. 7. *In secundum autem (tabernaculum) semel quotannis solus Princeps Pontifex (intravit,) & χαρὶς ἀπαρτῶ, non sine sanguine q. d.*

Proœmiū
à Festo V.
T. Expiati-
onum:

quod fuit
maximum

1.
ob ingres-
sum Pont.
Max. in San-
ctum San-
ctorum.
Hebr. IX.
v. 6. 7.

2.
ob illatio-
nem san-
guinis sa-
crificialis
eodem.
Hebr. IX.
v. 7.

M

Et

36

3

Et quidem, quod observationem diligentem meretur, non sine sanguine. Nunquam per omnia anni Festa sacerdos magnus tam pro seipso suâque domo, quam pro universo simul populo sacrificare coactus est, seque & populum Domino expiare, nisi in Festo Expiationum. Ingressus est enim in secundum Tabernaculum cum sanguine, quem obtulit pro seipso, & pro populi ignorantibus: juxta Apostolum loco citato. Sed dignitates Festi Expiationum omnes & singulas hic recensere animus non est. Inter eas verò fuit ejusmodi quoque sacrificium, cujusmodi per totum annum nunquam factum, pro populo sistendum & offerendum: duo nimirum hirci de capris. Ita namque Lex habet Levit. XVI. vers. 5. sqq. *Et à congregatione filiorum Israël sumet* (sacerdos magnus) *דוֹשֵׁי שְׁעֵירִי שְׁעֵירִי* *duos hircos caprarum in sacrificium pro peccato* &c. Horum duorum hircorum per sortes alter in sacrificium destinatus, sanguisque ejus effusus, & in Sanctum Sanctorum illatus post velum est: alter verò vivus in desertum dimissus est. Uterque Hircus quidem meditationem devotam & diligentem meretur: Sed uni Disputationi quia nimis locuples & ampla materia foret, eligimus nobis considerandum, si fieri quidem à nobis possit, accuratius alterum illum, quem ex LXX. Interpretibus *Ἀποπομπῶν* vocant, Quod hoc majori jure facimus, quia hircus mactatus omnia ferè cum aliis sacrificiis communia habet: Apopompæus autem noster prorsus singularia. Tu, DEUS Dōctor noster, conatum adjuva, Amen!

§. 2. Ordinem verborum divinæ observabimus legis. In qua præcipitur I. *Hirci Apopompæi* *הִרְסֵי אֲפּוֹמְפָּאִי* *Acceptio per Sacerdotem magnum, & ad usum sacrum separatio.* Actio hæc erat Relativa: in quâ Hircum cum socio congregatio sive Ecclesia Israelitica sacerdoti magno sistere debuit; sacerdos autem magnus eundem, num sine defectu & idoneus esset, explorare, atque exploratum idoneumque inventum acceptare. Quâ dere verba divinæ legis & ordinationis Levit. XVI. v. 5. hæc sunt; *Et à cum congregatione filiorum Israël accipiet* (sacerdos magnus) *duos hircos caprarum in sacrificium pro peccato.* Si accipere sacerdos magnus à congregatione debuit; oportuit congregationem illi hircos sistere.

3.
Ob sacrificia Pontificis, & pro toto populo Israël.
Ibid.
4.
ob alias ceremonias
5.
In primis sacrificium duorum hircorum:
Levit. XVI. v. 5. sqq.
alterius mactati, alterius, in desertum dimissi.
de quorū posteriori præsens agget disputatio.

de Hirco Apopompæo observatur
I.
Acceptio & separatio.
Levit. XVI. v. 5.

sistere. Coniunctim autem duo hirci, ex quibus unus Apompompæus fieret, sisti & accipi debuerunt. Destinati sunt hi hirci, ex consuetudine Ecclesiæ, non ipso demum die Expiationum, sed ante illum. Destinati sunt simul: quanquam non simpliciter necessarium habebatur. Si unus eorum mortuus est, antequam sacra in eo peracta sunt; alius substituebatur.

Qua de re Traditio est *Tractat. Ioma* Cap. VI. Misch. i. *De duobus hircis diei Expiationum præceptum habemus, ut sint ambo æquales aspectu, statura & pretio.* *Acceptio autem eorum fit simul: quod si tamen sint inæquales, legitimi tamen erunt; nec non si unum hodie, alterum cras acceperint, legitimi sunt.* Si unus eorum mortuus, nec fors iam iacta fuerit; accipietur socius alteri. Quod si postquam sortitio facta est, mortuus fuerit: adducetur par aliud, & sortietur (Sacerdos magnus) super illis de novo, dicens, si is, qui Iehovæ futurus erat, mortuus est, is, super quem fors pro Iehovah ascenderit, substituitur illi: quod si is, qui Asafel, futurus, mortuus est, is super quem fors pro Asafele, substituitur illi. Alter autem pascatur, donec polluat: tunc vendatur, & cedat pretium eius in sacrificium voluntarium; quia sacrificium congregationis pro populo non mori debet. Non inepta est hæc constitutio Talmudica: inprimis, quia modesta est, nec necessarium simpliciter facit, quod liberum in se, & dispositioni Ecclesiæ relictum est. Æquales non immerito, & colore (ut uterque vel albus, vel niger, vel diversi coloris esset; sicut *Glossa* exponit) & statura & pretio. In rebus enim, super quibus fors jacienda est, quales duo hirci diei Expiationum fuerunt, debet, si fieri possit, tanta esse æqualitas, ut discrimen ægrè saltem inveniatur iudicium humanum. Quia tamen lex divina nihil de æqualitate hircorum præcipit: pro præcepto Ecclesiastico habetur ita, ut si inæqualitas incideret, non propterea reprobandentur. Rectè etiam acceptio utriusque simul fiebat; sicut etiam simul sacerdoti magno in die Expiationis sisti debebant. Sed & hic tamen non simplex necessitas imposita est, quod minus, si unus hoc, alter altero die acciperetur, legitimi essent, & legi divinæ satisfacerent. Et quia separatio ante diem Expiationum fieri solebat, fieri potuit, ut intermedio tempore unus eorum moreretur: non imprudenter constitutio facta est,

M 2

quid

Tract. Ioma
Cap. VI. Misch. i.

36

quid in casu istoc faciendum esset. Ac fortè nemo hic quoque improbaverit, quod, si post sortitionem mortuus unus est, alter retentus non est sine nova sorte: quia aliàs aliquis sine sortitione substituendus fuisset, aut ex duobus, super quos de novo fors jacta, alter frustra in sortitione venisset, nisi tandem pretium ejus in sacrificium voluntarium cessisset. In *Gemara* autem deciditur res, inter Doctores controversa, quod alter de posteriori pari pascere debuerit, donec pollueretur. Caterum duo hirci separati, in ipso die Expiationum, in templo sistebantur sacerdoti magno vestes sanctas jam induto. Quo de in citato Cap. III. hæc extat Traditio: *Venit sibi* (sacerdos magnus vestes sacras indutus) *versus ortum atrij à parte septentrionali altaris, ita ut Vicarius ejus sit à dextera illius, & Caput domus Patris à sinistra illius. Ibi esse debent duo hirci &c.*

Ibid. Cap.
III.

II.

Vfus. in sa-
crificium
pro pecca-
to.

Levit XVI
v. 5.

Alphonfus
Tostatus,
Ep. Abul.

§. 3. Adducti II. sunt hi duo hirci *אֶחָדָם* in peccatum h. e. in sacrificium pro peccato. Ita namque expresse habent verba Scripturæ; *Et à cum congregatione filiorum Israël sumet duos hircos אֶחָדָם in peccatum.* Quod quomodo intelligendum sit, disputatur. Ut compendium faciamus: adferimus tantum, quæ *Alphonfus Tostatus, Abulensis Episcopus* in Levit. XVI. quæst. 14. habet. *Quares, inquit, quomodo dicitur hic, quod ille hircus, super quem caderet fors capri emissarij, offerretur pro peccato, quoniam ambo hirci offerebantur pro peccato supra, cum dicitur; suscipietq, ab universa multitudine filiorum Israël duos hircos pro peccato, & unum arietem in holocaustum: hic autem solum dicitur, quod ille hircus, super quem caderet fors DEI, pertineret ad DEum, & offerretur pro peccato; de alio dicit, quod mittebatur in caprum emissarium, (Obiectio formata est ex duobus textus versibus, qui sibi videntur contradicere. Nam v. 5. dicitur; Et à cum congregatione filiorum Israël accipiet duos hircos in sacrificium pro peccato: vers. 9. autem subjungitur; Et offeret Aharon hircum, super quem ascendit fors Jehova, & faciet eum sacrificium pro peccato. Ibi uterque dicitur sacrificium pro peccato: hic alter tantum. Respondet autem Abulensis, quando pergit:) Dicendum est, quod hoc procedit ex equivocatione hujus, quod est offerri pro peccato. Nam aliquo modo isti duo hirci offerebantur pro peccato: & alio modo solum unus eorum.*

Ambo

Ambo namq; offerebantur coram Domino; ambo etiam erant aliquo-
modo pro peccato. Nam unus eorum offerebatur coram Domino, &
immolabatur pro peccato, scilicet, quia in sanguine eius expiatur
pro peccato in Sancta Sanctorum coram propitiatorio, & coram altari
thymiamatum super cornua eius, & complebantur omnes alia ceremo-
nie sacrificij pro peccato. Alius autem hircus erat pro peccato eo,
quod sacerdos confitebatur omnia peccata Israelitarum super caput
eius, & ipse portabat omnes iniquitates eorum in desertum, ut patet
infra. Cum autem hic dicitur, quod illi, super quem caderet sors
Domini, offerebatur pro peccato, est sensus, quod iste specialiter
pertinebat ad oblationem pro peccato, quia immolabatur coram
Domino, & aspergebatur de sanguine eius pro peccato: alius au-
tem non pertinebat ad sacrificium pro peccato, quia non immolaba-
tur, nec expiatur in sanguine eius, sed mittebatur in desertum.
Pertinent ad hanc rem quoque, quæ quæstionem decimam
quartam immediatè præcesserunt. Respondendum est, inquit,
quod isti duo hirci offerebantur Domino, ut patet supra in litera, &
infra. Et erant ambo pro Domino: non tamen equaliter. Sed ille, qui
occidebatur coram Domino, erat specialiter pro Domino: ille autem,
qui emittebatur in caprum emissarium, non erat pro D E O similiter
specialiter. Cum autem dicitur supra, quod ambo isti arietes offere-
bantur coram Domino, sive quod pertinebant ad Dominum, erat de
generali pertinentia, in quantum ambo offerebantur Domino. Cum
autem distinguitur de fortibus, scilicet, quod una sors pertineret Do-
mino, & alia capro emissario: intelligitur de pertinentia ad DEum
in speciali, scilicet, quod ille hircus, super quem caderet sors DEI, per-
tinebat specialiter ad DEum, quia offerebatur & immolabatur co-
ram Domino: alius autem, qui mittebatur in caprum emissarium,
quanquam ad DEum pertineret generaliter, tamen non immolaba-
tur coram eo, nec specialiter pertinebat.

Idem.

S. 4. Ex his de duobus constare puto. Quorum unum
est, quod *Abulensis* verba vers. 5. Et à cum congregatione filiorum
Israel accipiet duos hircos caprarum in sacrificium pro peccato, distri-
butive accipiat, in hunc sensum; accipiet duos hircos caprarum
unumquemque in sacrificium pro peccato: ut uterque per se
sacrificium pro peccato extiterit, Alterum; quod distinguat
inter

Ex cuius
verbis con-
stat de duo-
bus

1.
2.

M 3

inter

36

3

inter sacrificium pro peccato generaliter vel specialiter dictum : velitque sacrificium pro peccato generaliter dictum fuisse, quod aliquo saltem modo ad ablationem peccatorum faceret, licet non immolaretur, nec sanguis ejus ad expiandum aspergeretur; sacrificium verò pro peccato specialiter dictum, quod non tantum qualicunque modo ad ablationem peccatorum faceret, sed immolaretur, & sanguine suo expiaret. Priori itaque modo putat, utrumque hircum dici sacrificium pro peccato; quomodo phrasis sumatur vers. 5. posteriori usurpari vers. 9. quando dicitur, quod hircus, super quem fors Domini ascendit, factus sit à sacerdote magno sacrificium pro peccato. juxta hanc expositionem stabit singularis vox *אֶחָד* in sacrificium pro peccato, pro plurali, *אֶחָד* in sacrificia pro peccatis: sicut quidem in scriptura ista loquendi ratio non est infrequens:

Alij Interpretes.

§. 5. In aliis, quos vidi, Interpretibus, etiam Hebraeis, nihil peculiare quod huc pertineat, inveni. Fortè in eadem cum *Abulensi* sententiâ non tantum sunt: sed rem etiam putant tam certam atque claram, ut commentatione & disputatione opus non sit. Et certè si quilibet hircorum per se sumatur, nec cum altero quicquam commune habeat: vel dicendum est, quod *Abulensis* dixit, vel ita interpretanda erunt verba vers. 5. *Accipiet duos hircos caprarum*, ut ex eorum uno fiat sacrificium pro peccato. ubi posteriori modo hîc dicitur, quem in finem alter tantum sumendus sit: donec inferius, quando de emissario hircu plura dicuntur, quid ille sibi velit, etiam exponatur. Sed quicquid sit istorum: videtur hoc apud Interpretes pro certo haberi, quod quilibet hircorum per se steterit, & peculiarem Festi Expiationis Ceremoniam constituerit. Hinc enim est, quod diversissima quoque per hircos hos duos adumbrari faciunt. Aliquid rei ex *Pellicano* in h. l. adferemus. Ita autem ille: *Quedam*

Pellicanus.

à populo donantur, ut aries à principibus, & hirci duo à populo. unus, qui dimittatur in eremum, qui & *Apopompeus* nominatur, emissarius scilicet caper: unus, qui Domino offeratur. Quibus significabantur juxta *Origenem* duo in Ecclesia hominum genera: unum eorum, qui Domini sunt, qui spem gerunt, non in presenti seculo, sed in futuro, quorum fors Domini est, quotidie moriuntur: alter, qui in sortem

sortem contrariam ceciderit, eos significat, qui mitti ad eremum debent, qui non sunt digni, ut moriantur, sed sunt de hoc mundo, quos mundus diligit, nec digni sunt iugulari ad altare Domini. Vel aliter, Hircorum unus, sorte destinatus sacrificio, iustum DEI iudicium signat, quo ob vituli peccatum omnes Israelite rei mortis & maledictionis essent: alter autem, qui sorte servabatur in vita, & eremo destinabatur, dignam DEO clementiam notabat, qua propter patres & promissiones misereri quidem volebat, & non interuicini exponere, sed mundo vagabundos, & velut in solitudinem destinandum Israeliticum populum, in gloriam tam DEI ipsius, quam patrum, ut unius veri DEI cultum predicarent in gentilitate, qua veluti solitudo erat, à fide & veritate aliena: abusus est enim DEUS malitia ipsorum ad gloriam suam, ut dispersi passim per Apostolos converterentur ad Christum in toto orbe, ad quos Petrus & Paulus epistolas scripserunt. Per quos maximus gentilium populus aggregatus est regno Christi, qui fecit utraq; unum, lapis angularis, constitutus in caput Ecclesie DEI. Cyrillus A. Alexandrinus Cyrillus Alexandrinus in Levit. lib. 9. sententiam Origenis, quem quidem non nominat, exponit. Verba ejus prolixè, cum summam eorum ex Pellicano habuerimus, adducere superfedemus. Pelargus. Aliam interpretationem Pelargus habet in h. l. Huc, inquit, pervinet etiam materia pro populi sacrificio, aries & hircus duplex: quibus indicatum, Christum non modò piorum, sed & impiorum, quos hœdis aut hircis scriptura comparat, expiaturum peccata. Est enim propitiatio non pro nostris tantum, sed pro totius peccatis mundi. i. Joh. 2. vers. 2.

§. 6. Verumenimverò Allegorias istas esse permittimus, Nostra sententia. quatenus quidem cum analogia fidei & literali sensu stare possunt: longè tamen aliud literam scripturæ velle existimamus. Hæc namque i. duos hircos expressè unum facit sacrificium pro peccato. Et à congregatione, inquit, filiorum Israel accipiet duos hircos caprarum וְשְׁנֵי חִירְסֵי עִזִּים in peccatum seu sacrificium pro peccato. Ut Enallagen Numeri singularis pro plurali faciamus, non cogimur, aut distributivè exponere, quasi quilibet hircorum per se sacrificium pro peccato fuerit. Cur enim à litera scripturæ recedemus, ubi in eâ manere possumus? Videmus quoque ex Abulenfi suprà adducto, quod si à literâ recesserimus, cogamur
mox

2.

Hebr. IX.
v. 22.

mox scripturam æquivocationis accusare, quasi diversimodè phrasi *offerre pro peccato*, usà sit. Cogemur cum eodem ejusmodi distinctionem significationis in generalem & specialem fingere, quæ nusquam aliàs in scriptura fundata est. Imò delabemur cum *Origene* & aliis ad Allegoricas interpretationes, quas neglectà literali amplectemur, aut magni faciemus. Ut 2. sacrificium aliquod pro peccato, hoc est, quo peccatum expieretur & auferatur, faciamus sine sanguine, prohibet nobis Apostolus Paulus Hebr. IX. vers. 22. scribens; *καὶ χωρὶς αἱμάτων χύσις ἔσται ἁγιάσις*, *Et absq; sanguinis effusione non fit remissio*. Atqui si per hircum Apompæum facta est remissio & ablatis peccatorum sine sanguinis effusione, adeoque verum per se sacrificium per peccato fuit, quomodo consistere poterit dictum Apostoli; *Et absq; sanguinis effusione non fit remissio*? Nescio, an ejusmodi quid subodorati sint Veteres Hebræorum Doctores, adeoque instituerint (de quo infra plura) ut hircus Apompæus de petra prærupta præcipitaretur, & in frustra dilaceratus interficeretur: quod procul dubio sine sanguinis effusione factum non est.

3.

§. 7. Statuimus ergò 3. quod duo Hirci Festi expiationis unum plenum sacrificium pro peccato fuerint typicum: cujus unius sacrificii singuli quasi partes extiterunt; uterque simul unicum sacrificium pro peccato Antypicum, quod solus Christus Jesus est, adumbrarunt. Duos nimirum voluit Deus in Festo Expiationis adhiberi hircos in sacrificium pro peccato typicum, quia unus solus non sufficiens, sed inepta potius fuisset materia sacrificio Antypico Christi adumbrando, pro pœnitentibus inprimis. Sacrificium namque Christi Antypicum non consistere tantum debuit in sanguinis effusione & morte: sed in victoria quoque & triumpho de peccato & morte, sicut tam Veteris, quàm Novi Testamenti scriptura testatur. Moriens cum sanguinis effusione Christus portavit peccata nostra super lignum in corpore suo, ut Apostolus Petrus loquitur: sed resurgens ex mortuis in justificatione pœnitentium maxime peccata absportavit, & abjecit in desertum, vel, ut aliàs scriptura loquitur, in profundum maris, ut eorum non amplius fi-

at

at coram DEO recordatio : sicut etiam liber ab omni, quod portavit, peccato abiit in cœlum, nosque secum ab eo liberos reddidit. Hoc ipsum breviter complexus est Apostolus Paulus Roman. IV. vers. ult. *Qui (Christus) traditus est propter peccata nostra, & excitatus est propter justificationem nostri.* Hæc omnia unus hircus pro peccato oblatus præfigurare & adumbrare non potuit, aut ulla alia bestia : cum fieri nequiverit, ut bestia occisa revivisceret, nisi per singulare miraculum; quod verò DEO non placuit. Itaque ut plenè sacrificium Antitypicum Christi pro peccatis totius mundi offerendi adumbraretur, in Festo Expiationis sollemnissimæ duos hircos adhiberi voluit; quorum unus mactaretur & moreretur, alter vivus maneret. Ille Christum moriturum & sanguinem suum, ad nos expiandos & emundandos, effusurum repræsentare potuit & debuit cum sanguinis effusione mactatus & occisus: alter verò Christum ex mortuis redivivum vivus ipse adumbravit. Quod itaque in uno hircu totum præfigurari non potuit, in duobus repræsentatum fuit: sed ita, ut duo isti pro uno starent, & quod in uno factum alteri imputaretur. Sic prior mactatus & mortuus est cum effusione sanguinis: imputata verò illi est vita alterius in desertum libertatemque dimissi, quasi ipse ex mortuo redivivus, peccata populi in desertum absportasset, seque & populum ab illo liberum fecisset. Alter in vita relictus peccata populi in desertum absportavit: sed imputata illi est effusio sanguinis & mors prioris, quasi ipse, facta per sanguinem & mortem suam expiatione & reconciliatione coram Domino, jam absportaret & conjiceret peccata populi in desertum. Quare separandi non sunt à se invicem duo hi hirci, nec facienda duo sacrificia pro peccato: sed coalescere quasi debent in unum sacrificium, sicut partes in totum coalescunt. Atque sic integra materia unius sacrificii typici ambo hirci sunt, ut suprâ dictum: cujus singuli partes tantum inveniuntur, & quantum quilibet potest, repræsentant.

Rom. IV.
v. ult.

§. 8. Neque mirum videri debet, unius sacrificii integralis typici duplicem partialem esse materiam adumbrantem unum sacrificium Antitypicum: cum simile quid in Scriptura

Objectioni

N

Sacra

36

3

occurritur
(1.)

Hebr. XI.
v. 17. sqq.

Sacra occurrat. Celeberrimus typus fuit Christi Filij DEI Isaacus Abrahami Filius: de quo Apostolus Hebr. XI. vers. 17. sqq. *Per fidem obtulit Abraham, Isaacum, quum tentaretur, & unigenitum obtulit, in quo promissiones acceperat (ad quem dictum fuerat: in Isaac vocabitur tibi semen) quum illud secum perpendisset, Deum vel à mortuis excitare posse, unde illum etiam (resurrectionis) typo reduxit. Typo reduxit, resurrectionis scilicet Christi. Atqui nunquam à Patre mactatus aut mortuus fuit. Verum quia morti eum Pater destinaverat, & Aries illi substitutus oblatus est Domino, mors arietis imputata illi fuit, & quæ in uno plenè adumbrari non potuerunt, in ambobus representata sunt, mors scilicet & resurrectio Christi. Typus fuit Isaacus in destinatione à Patre suo facta, in portatione ligni, in ligatione, in impositione super altare & lignum: substitutus est in vices ejus aries in effusione sanguinis & mactatione: post quas ipse typum rursus subiens vivus reductus domum est: atque sic in duobus, Isaac & Ariete, unum sacrificium integrum impletum fuit. Secus namque non potuit plenè adumbrari sacrificium antitypicum Christi: quippe à DEO Patre unus in sacrificium pro humano genere destinatus, bajulavit crucem suam ipse, eidemque impositus & affixus, largè effuso sanguine verè mortuus est: Sed ex morte redivivus factus ad Patrem in cælos rediit. Hinc Isaacus & Aries oblati non duo sacrificia aut duo typi fuerunt, sed uterque adumbravit, quod potuit, ut in duobus, quasi partibus, unum sacrificium compleretur totum.*

(2.)
Levit. XIV
v. 3. sqq.

§. 9. Propius nostro est sacrificium duarum avium à leproso sanitati restituto ad sacerdotem allatum Levit. XIV. v. 3. sqq. *Et præcipiet, inquit scriptura, sacerdos, & accipiet pro mundando (Leproso) duas aves vivas, mundas; & lignum cedri, & dibaphum hyacinthi, & hyssopum. Et præcipiet sacerdos, & mactabit avem unam ad vase testaceum super aquas vivas. Avem vivam accipiet, & lignum cedri, & dibaphum hyacinthi, & hyssopum: & intinget hæc, & avem vivam in sanguinem avis mactata super aquas vivas. Et sparget super mundandum à lepra septem vicibus, & mundabit illum, & dimittet avem vivam super facies agri. Idem ibidem vers. 42. sqq. circa domum lepra infectam, sed sanatam, à DEO*

quàm ut sacrificium Christi Redemptoris antitypicum, quàm fieri posset, perfectissimè adumbraretur? Inprimis, cum expiatio, non singularum aut paucarum personarum, sed totius populi fieri deberet. Populo pœnitenti & veniam petenti, non tantum meritum veniæ, quod in satisfactione consistit, sed meriti quoque virtus per ablationem peccatorum, pœnitentibus promissam, adumbrari debuit. Quæ hætenus de uno duorum hircorum sacrificio pro peccato diximus, infra nobis non parum proderunt, tum ad assequendam in reliquis scripturæ mentem, tum in evitandis superstitionibus, refutandisque erroribus & ineptiis.

III.
Sors sive
fortitio

Levit. XVI
v. 7. 8.

Tr. Ioma
Cap. 3.

Gemara i-
bid.

Ea dem.

§. II. Pergendum jam nobis est in contextu nostro : in quo III. præcipitur גורל *Sors sive fortitio*, super duobus sacrificiis pro peccato hircis; uter mactaretur, vel in desertum dimitteretur. De hac fortitione ita habet mandatum divinum vers. 7. 8. *Et accipiet (sacerdos magnus) duos hircos, & statuet eos coram Jehovah ad ostium tabernaculi Conventus: & dabit Aharon super duos hircos sortes: sortem unam pro Jehovâ, & sortem alteram pro Asasele.* Quomodo fortitio hæc in Ecclesia Israëlita peracta, & mandato huic satisfactum sit, tractatus Ioma Talmudicus tradit. De sortibus Cap. III. dicitur; *Arcula fuit ibi (in atrio Templi) in qua fuerunt duæ sortes buxæ (olim,) quas (postea) fecit filius Gamla aureas: ideo (honoris causa) illud de ipso annotatum est.* In Gemara amplius res exponitur, quantum ad præceptum divinum, liberum fuisse, ex quacunque materia sortes istas facere. *Tradiderunt Doctores nostri; (Dicit Lex;) Et dabit Aharon super duos hircos sortes, nimirum ex quacunque materia.* Obijcit deinde sibi, cur in plurali dicatur גורלות *Sortes*, cum tamen singulæ tantum super singulos hircos datæ fuerint? Respondetur; *quia debent esse æquales, ut non fiat ex auro una, altera ex argento: nec una magna, altera parva. Sortes ex quacunque materia esse potuisse, liquet: nec necessarium fuisse (monere;) nisi quod iuxta Traditionem aliam obijci possit; Quandoquidem invenimus de Ziz, super quo nomen Domini scriptum, quod ex auro esse debuerit, forte hic etiam res sic se habere debet (ut sors, super qua nomen Jehovæ scriptum, ex auro sit.)* Notanter itaq; dicitur; גורל, *sors*,

fort, fors, ut includat (quancunque;) includat, inquam, eam, quæ ex oleâ; includat eam, quæ ex nuce; includat eam, quæ ex buxo. Ita Gemara. Quomodo ipsa fortisio peracta sit, traditur Cap. IV. Tr. Ioma. Arripuit, (Sacerdos) arculam (fortium,) & ascendere fecit (ex Cap. IV. illâ) duas sortes: unam, super quâ scriptum היהוה pro Jehovah; alteram verò super quâ scriptum, אסאסל pro Asasele. Vicarius (Pontifex) à dextera eius & Caput domus Patris à sinistra eius (stabant.) Si fors Jehovah ascendit in dextra illius, Vicarius ad eum dixit; Domine mi, sacerdos magne, tolle in altum dextram tuam: quod si eadem fors Jehovah ascendit in sinistra eius, Caput domus Patris ad eum dixit; Domine mi, sacerdos magne, tolle in altum sinistram tuam. Tum imposuit illas (sortes) super hircos, & dixit; Jehovah sacrificium pro peccato: quanquam R. Ischmael dicit; Non necessarium fuit, ut diceret, sacrificium pro peccato, sed tantum, Jehovah. Illi verò subijciunt; Benedictum sit nomen gloria regni illius in seculum & aternitatem. Hæc Gemara in Mischna habentur. Quæ verò in Gemara disputantur, ad nobis. ritum institutum nihil aut parum faciunt.

§. 12. Videndum potius. IV. quæ fortibus inscripta fuerint; & quo sensu? Verba scripturæ v. 8. ita habent; Et dabit Aharon super duos hircos sortes: sortem unam, היהוה Jehovah, vel pro Jehovah; & sortem alteram אסאסל pro Asasele, vel in Asaselem. Non quidem his verbis dicitur expresse, quod fortibus aliquid inscribi debuerit, aut quid illud esse debuerit: sensus tamen promtè suggerit utrumque. Clarum namque est, quod Aharon dare, & hircis imponere debuerit ejusmodi sortes, quibus notum fieret, uter hircus Jehovah offerri, vel in desertum mitti debuerit: quod quomodo commodius fieri potuit, quàm si quid singulis fortibus inscriberetur? Nec video dubitare Interpretes. Traditio etiam Hebræorum habet, quod alteri forti היהוה Lasho-Traditio vah, alteri אסאסל Laasafel, inscriptum fuerit. Quod certè Hebr. noster textus si non vult & præcipit, subministrat tamen, aut saltem admittit. Traditionem autem istam Hebræorum in §. pr. allegavimus; cujus hæc verba huc pertinent: Arripuit (sacerdos magnus) arculam (fortium,) & ascendere fecit duas sortes: super quarum una scriptum erat, היהוה (Jehovah) pro Domino, & super alterâ scriptum erat אסאסל Laasafel, pro Asasele.

N 3

§. 13. Hoc

36

3

Vbi nascū
tur Quæ-
stiones
duræ.

§. 13. Hoc verò quemamodum disputatione proluxa non indiget: ita de duobus, in quibus non parum momenti positum, dissensus incidit. Nam primò quæritur; *Quid vox אסאסל Asafel significet?* deinde; cum sine dubio unica vox forti inscripta totam constructionem sensumque facere nequeat: *quid sup- plendum ut verum sensum habere possimus?*

Quæst. I.
Quid Vox
אסאסל
significet?
circa quā
sententia.

I.
extacTr-Io
ma fol. 67.
quam se-
quitur R.
Salomo &
exponit
R. Abben-
Efra

atque Mo-
ses Gerun-
densis,

§. 14. Quod priorem quæstionem attinet; *Quid vox Asa- sel significet?* Hebræi ipsi non conveniunt inter se. In Talmu- dico tract. Joma f. 67. f. 2. tres extant sententia. Una est, quod אסאסל Asafel significet וקשה יד Forre & durum. Hoc vero in- terpretantur de durā rupe in deserto, in quam Hircus Apopom- pæus ducendus, & ex quā præcipitandus fuerit. Verba sunt; *Tradiderunt Doctores nostri; אסאסל Asafel (dicitur,) quia debet esse וקשה יד forte & durum. Num forte in terra habitabili? No- tanter dicitur: In desertum. Unde verò, quod locus in rupe esse de- beat? Notanter dicitur; הרי ארז hoc est, præruptum. Hanc sententi- am suam etiam facit R. Salomo in Glossa ad nost. loc. Eam ve- rò R. Abben-Efra ad h. l. ita accipit, quod aliqua rupes nomen hoc gesserit, propterea quod fortis, dura & prærupta fuerit. Dixit (ait) Gaon, quod Asafel sit nomen montis, & hic vocatus ita sit, propterea quod fortis fuerit. Quod mentio (in compositione ejus) sit nominis DEI (אל) ejus ratio est eadem, quæ est, quando dicitur, הרי ארז Montes Domini, יקתיאל Ickuthiel (hoc est, rem auget, & magnam facit.) Caterum Gaon Levi id ita accepit, ut litera א Aleph in voce אסאסל Asafel interposita sit duobus sajin (pro אסאסל A- safel.) Ita Abben-Efra. Conf. Moses Gerundensis in h. l. Ve- rumenimverò, quod dicitur, compositum esse nomen ex וקשה fortis, robustus, & אל Deus (hoc enim sibi volunt, quæ ex Abben- Efra de Game Levi attulimus) in R. Salomone non videtur fun- damentum habere, neque ex mente ejus esse. Nam R. Salomo in Glossa ad Talm. loc. cit. ita annotat; וקשה אל לשון קשה ut sit, fortis & durus: & אל significet, Durus. Nisi forte Abben- Efra hic R. Salomonis verba ita accepit, ut sensum faciant, forte DEI, hoc est, forte valde, seu fortis & durus: de quo contem- dere nolumus. Rem ipsam quod attinet, quid de hâc senten- tia statuendum sit, infra dicetur.*

§. 15. Al-

§. 15. Altera sententia Talmudica exponit Nomen עואל Sentent. 27
Asafel non absimili sensu, quod significet Durissimum inter Tr. Iom. l. c.
 montes. His illa refertur verbis; תניא אידך עואל הקשה שבהרים
Traditio alia; Asafel est durissimus, qui est inter montes. Pro hac
 sententia adfertur mox locus Ezech. XVII. v. 13. ואת אילי הארץ
 Et principes terra accepit: quasi in h. l. Nomen איל sumatur in ea
 significatione, in qua sumendum in voce *Asafel*. Ubi fortè hoc
 vult, quod אילי Montes propriè, & tropicè Principes notet:
 ואת אילי Et montes h. e. Principes terra accepit. Quomodo עואל
Asafel, erit, quasi עוז באילים Fortis in montibus h. e. ut verba
 Traditionis habent, durissimus, qui inter montes est. R. Moses Gerundensis,
Gerundensis hanc sententiam ex libro *Thorath Kohanim* his addu-
 cit verbis; Et in *Thorath Kohanim* (Legesacerdotum) habetur;
 לעואל Laasafel h. e. in locum durissimum, qui est in montibus. Hanc
 tamen sententiam eandem cum præcedenti facere videtur: quo-
 modo Thanja seu Traditio hæc altera non erit altera sententia,
 sed de prior tantum altera traditio præmissam confirmans. Ver-
 ba R. Bechai in h. l. ita habent: juxta simplicem literam interpretatio
 vocis עואל *Asafel* est קשה Durus, ex significatione עוז Fortis.
 Fuit enim mons altus, rupes prædura: quia scriptum est, Terram גורה
 præcisam. Et sic invenimus in *Thorath Kohanim*, לעואל Laasafel,
 in locum durissimum, qui in montibus est. Num fortè in terra ha-
 bitabili? Notanter dicitur, in desertum. Unde autem habetur,
 quod debeat esse Rupes? Notanter dicitur, ad terram גורה præcisam
 seu præruptam.

§. 16. Sententia Tertia Talmudica vocem deduxit ex עואל Sentent. 3.
 & ענה, nominibus propriis. Nam R. Ischmael tradidit; עואל Tr. Ioma
 dicitur, quia expiat factum ענה ופואל Use & Asaelis. Quod quid l. cit.
 sit, R. Salomo in Glossa ita exponit; Use & Asael Angelis corrupti-
 onis sunt, qui descenderunt in terram in diebus Naama sororis Thu-
 bal-Kaini: & de iis dictum est, Et viderunt filij DEI filias ho-
 minis: quasi dicat, quod expiet peccatum scortationis incestuose. Ex
 quibus verò nominibus quomodo compositum sit nomen
 עואל *Asafel*, divinabunt, quibus divinare datum est.

§. 17. Præter has verò tres Talmudicas sententias, Quarta Sententia
 & communior est apud Interpretes tum Hebræos tum Chri- 4. & Com-
 stianos, munior.

in quâ ta-
men non
omnes cõ-
sentiunt.

Abulensis.

De senten-
tiis istis E-
tymologi-
cis
judicium
exponitur.

1. Sam. 1.

vers. pen-
ult. &

stianos, quod *Asafel* sit vox composita ex *ay* *Caper* vel *ca-
pra*, & *Asafel* *ivit*, ambulavit: ut *Asafel* sit *Caper* vel *hircus* ambu-
lans, abiens. Sed quis hic sit *Hircus* abiens seu ambulans? cum
queritur: non omnes consentiunt. Christiani Interpretes in-
telligunt de ipso hirco emittendo in desertum, ut ille fiat *hircus*
iens seu abiens. Hebræi autem, qui compositionem istam ag-
noscunt, ferè de diabolo satyro, qui aliàs etiam in Hebræâ lin-
guâ *שׂשׂ* vocatur, interpretantur. Diabolum istum satyrum
proprio nomine *סממל* *Sammael* appellant. Quo sensu hoc fa-
ciant: infrà dicetur. Diximus autem sententiam hanc com-
munem, etiam Christianorum Interpretum: nimirum non o-
mnium. Nam ex his quoque sunt, qui, licet *Hircum* emissari-
um dici *Asafel* existiment, voce tamen *Asafel* Fortem signi-
ficare volunt. Ita *Abulensis* quæst. XV. scribit; *Iste hircus* (emis-
sarius) secundum literam Hebraicam dicitur, pro *Azazel*, id est, pro
forti, scilicet pro *Capro* emissario: iste enim *caper fortis* dicitur, quia
impetuosum animal est; & specialiter vocatur fortis iste *caper* emissari-
us, quia portabat super se iniquitates totius populi, quod aliquid val-
de magnum erat. Ita ille.

§. 18. De sententiis istis Etymologicis iudicium ferre, haud
videtur difficile. Nam circa nomen *Asafel* ex duobus alteru-
trum dicendum est: Vel factum est hoc Nomen irregulariter
per transpositionem literarum, aut omissionem unius alterius-
ve, aut additionem novæ novarumve: vel regulariter, ut muta-
tio eorum, unde originem ducit, nulla sit facta. Si prius: judi-
cium ex Grammatica & regulis linguæ solis ferri non potest: ne-
que etiam conjecturis res conficitur: Sed interpretatione scri-
pturæ ita opus est, ut sine hac nihil certi haberi queat. e. g. No-
men *שׂשׂ* Samuelis, desumptum est ex radice *שׂשׂ* *petiit*, *postu-
lavit*, vel *mutuo dedit*, *commodato dedit*; interpositis literis Mem
& Vav. Quis verò hic tale quid auderet asserere, nisi ipsa ma-
ter ejus hanc nominis rationem dedisset; Quia à Domino petiit e-
um? Quo quidam etiam referunt, quod postea dixit, *Dedit Je-
hoab mihi petitionem meam, quam petiit ab eo: & etiam ego mutuo
dedi cum Domino; omnibus diebus, quibus victurus, ille mutuo erit
datus Domino.* Atqui de nomine *Asafel* nullam in scriptura ha-
bemus

bemus interpretationem, nullum vestigium, ex quo nobis constare possit, quod irregulariter factum sit, sive ex una Radice, *וַיַּעַזְזַתְּ* Fortis, robustus fuit, sive ex pluribus, *וַיַּעַזְזַתְּ* & *וַיַּעַזְזַתְּ* vel *וַיַּעַזְזַתְּ*, sive etiam per transpositionem, omissionem, additionem literarum. Unde tres sententias Talmudicas, supra positas, approbare non possumus, tanquam omni fundamento carentes: ut de hoc jam non dicam, quod vel fabulis de Usa & Asaele, malis demonibus, nitantur; vel falsam hypothesein de mandata à DEO hirci Emissarii præcipitatione substernant. Si itaque posterius relinquitur, ut regulariter Nomen factum, & ex Grammatica judicandum sit: sine dubio expedita responsio est juxta quartam sententiam, quod *וַיַּעַזְזַתְּ* Asafel sit vox cōposita ex duabus, nimirum nomine *וַיַּעַזְזַתְּ* quod caprum vel capram denotat, & Radice *וַיַּעַזְזַתְּ* iuit, ambulavit abiuit. Quomodo *וַיַּעַזְזַתְּ* Asel, erit nomen Participiale, abiens, ambulans, qualia plura in scriptura sunt: *וַיַּעַזְזַתְּ* autem sine dagešch, quod aliās in augmentis finalibus habet, punctatum est cum Hateph Pathach, quia proprie non habet in fine augmentum, sed tantum cum altera parte Compositionis in unum commodum & faciliorem sonum pronunciationemque coalescit: quemadmodum etiam euphoniae gratia factum est, ut litera Aleph suam vocalem Kamez præcedenti literæ šajin dederit.

§. 19. Est quidem, quod hīc objici potest. Nam vox *וַיַּעַזְזַתְּ* Capra, generis fœminini Grammatici semper est extra Nomen *Asafel*: licet ita usurpetur, ut sexum masculinum includat, vel de eo etiam dicatur. Cum eā itaque *וַיַּעַזְזַתְּ* iens, abiens, quod masculinum est, tanquam Adjectivum ejus conjungi non potest. Et quemadmodum separatim non possum dicere *וַיַּעַזְזַתְּ* *וַיַּעַזְזַתְּ* Capra abiens: sic non videtur dici posse in Compositione *וַיַּעַזְזַתְּ* *Asafel* h. e. caper abiens. Num hæc causa sit, quod tot Hebræi Doctores à Radice *וַיַּעַזְזַתְּ* roboravit, robustus fuit, deducere voluerint, equidem non dixerim. Neque verò etiam conveniens est, ut faciamus duo substantiva invicem construi, quasi dicas, *וַיַּעַזְזַתְּ* *וַיַּעַזְזַתְּ* Caper euntis, h. e. caper, qui mitti debet cum eunte in desertum. Nam hoc alienum est ab aliis versibus, in quibus nomen *Asafelis* reperitur. Quis enim sensus foret vers. 10. Ad mittendum e-

Responde-
tur.

um in caprum euntis in desertum. Item vers. 26. Et mittens hircum in caprum euntis &c? Quare verò etiam vir mittens hircum in desertum in hoc solo nomine diceretur *חיר*, iens, cum aliàs vocetur *חירש* Mittens, & per missionem officium ejus describatur? Verumenimverò removebitur, ni fallor, istæ difficultas, si observetur, quod in nominibus propriis, tam rerum quam personarum, sive derivativis sive compositis, terminatio frequentissimè non sequatur sexum aut genus Grammaticum, sed vel liberrima sit, vel ita formetur, ut origo magis clara sit, vel ad rem simul respiciatur, quæ hoc loco hircus est, sexus masculini animal. Hinc plurima Nomina fœmininorum terminationes masculinas habent: cum vicissim etiam non desint Nomina marium, quæ, ut Fœminina, terminentur. Myſteria quidem si sectari luberet, dicere possemus, constructionem substantivi cum substantivo locum habere posse, ut Caper *חיר* euntis, vel abire facientis, sit Caper, qui præfiguret illum Euntem, vel abire facientem, qui peccata hominum abire facit, hoc est, Christum, qui Antitypus hirci Emissarii est.

&
Origo vo-
cis *חירש*
annotatur.

§. 20. Cæterum quia vox hæc *חירש* *Aſafel* nunquam & nusquam aliàs in scriptura usurpatur, nec ullo rei sive vivæ sive non vivæ attribuitur: Quia etiam in nulla linguarum Hebrææ affinium deprehenditur, ut illâ vel caper aut capra propriè dicta, sive domestica sive sylvestris, vel improprie appellata, diabolus satyrus, & si quid ejusmodi aliud, nominetur: ideo non immeritò statuitur, quod Nomen sit à DEO ipso novatum, & rei noviter per Moſen ordinatæ, nec prius in Ecclesia DEI exercitæ, impositum. Cujusmodi Nomina nova in Lege Moſaica plura inveniuntur. Ex. gr. *כפורת* *Kapporeth*, Propitiatio vel propitiatorium. Certè vox hæc sive in Hebræa, sive in aliis linguis orientalibus, de nullâ unquam re, quàm de operculo arcæ fœderis, usurpatur: operculo autem Arcæ fœderis à DEO noviter etiam impositum est, ut officium hujus operculi, quod erat præfigurare Christum propitiatorium humani generis apud DEum Patrem, per illud significaretur. Nominam novorum significatio partim ex origine eorum sumenda est, quomodo *כפורת* *Kapporeth*, ex *כפר* *propitiavit*, *Expiavit*, derivatum, non potest,

potest, nisi propitiationem vel propitiatorium denotare: partim ex ipsis circumstantiis contextus, in quibus res significata exponitur, aut ratio nominis indicatur, depromenda est. Ita quantum ad vocem אַסַּפֶּל *Asafel* attinet, Etymologia primò ejus Grammatica capram vel caprum abeuntem notare docet: contextus autem agit de capro, qui in desertum dimittendus. Unde quid aliud dicere licebit, nisi hoc, quod denotet caprum vel hircum illum ipsum, qui in desertum dimitti debebat? quippe qui modo in lege præscripto dimissus reverà caper libere, quò vellet, abiens factus est. Quod enim Judæi dicunt, non liberè cum abivisse, sed de præruptâ rupe præcipitatum fuisse, de eo, quod contra legem divinam sit, infra erit dicendi locus.

§. 21. De altera jam questione agendum, quæ suprà §. 13. Quæst. III. proposita est, & hæc fuit; Cum sine dubio unica vox, vel אֶסַּפֶּל vel אֶסַּפֶּל, sorti inscripta, totam constructionem sensumq, facere nequeat, quid supplendum sit, ut verum sensum habere possimus? Communis videtur esse Hebræorum sententia, quod voces אֶסַּפֶּל & אֶסַּפֶּל sint Dativi Casus, *Jehovæ, Asafelis*. Ita LXX. Interpretes vers. 8 in Dativo verterunt; Et imponet Aaron super duos hircos sortes: κληρον ἕνα τῶν κυρίων, & κληρον ἕνα τῶν ἀποπομπῶν, sortem unam Domino, & sortem unam Apopompeo. Ita B. Lutherus; terpp. Ein Loß dem Herrn/und das ander dem ledigen Beck. Sic Vulga. B. Lutherus; unam Domino, & alteram capro Emissario. Verùm Tremellius placent Genitivi; *Jehovæ, Asafelis*: ut præfixum Lamed Genitivum formet, vel Casum Genitivo æquipollentem. Quam eandem particulam alij vertunt per, pro; unam pro Domino, alteram pro Asafele. Ita Genevenses, Piscator, Deodatus, Belga & alij. Tremellius videntur Genitivi placuisse, quia supplemento in textu scripturæ opus non habere visi sunt isti Genitivi; unam Domini sortem, alteram sortem Asafelis. Sed Piscatori & consentientibus post Tremellium res aliter visa est: quippe plus putarunt se consecuturos, si Lamed per, pro, verterent. Sunt, qui prius Lamed per, pro, alterum per, In, vertunt h. m. unam sortem pro Domino, & alteram sortem in caprum Emissarium. Confer. Abulens. h. l.

§. 22 Quomodo R. Salomo suos Dativos intelligi velit, ex hac ipsius glossa apparebit; Et dabit eas (sortes) super illos (hircos)

Quæst. III.
Quid supplendum ad verum sensum & ubi sententia
1. Comunis LXX. Interpretum
2. Tremellii
3. Genevensium & aliorum
4. Abulensis
Sententiarum istarum expositio.
1. R. Salom

Tr. Ioma
Cap. IV.

3.
Deodatus.
Piscator.

Genevenf.

4.

Sed primā
sententiā
Hebrzi
multi im-
piē expo-
nunt de
Munere di-
abolo Sam-
maeli mis-
to.

Ita R. Ab-
ben-Efra

cos:) Is, super quō scriptum דָּוִד Domino, erit Domini; is autem
super quo scriptum אֲסָפֶל Asafeli, mittetur Asafeli vel in Asafelem:) Est
autem Asafel mons fortis & durus &c. Idem etiam supplet cum
יְהוָה Jehova, nomen זֶבַח sacrificium pro peccato h. f. Domino sa-
crificium pro peccato scilicet esto hic hircus. Quod etiam sibi
volunt Talmudistæ tract. Ioma c. IV. ab init. Dat (sacerdos ma-
gnus) eas (sortes) super duos hircos, & dicit דָּוִד Domino sa-
crificium pro peccato. Eorum sententiam, qui Lamed per pro
vertunt, videtur Deodatus exponere in f. h. Pro Asafele, hoc est, ut
fiat hircus abiens in desertum. Piscator tamen explicat amplius;
Pro Hazazele, id est, pro hirco abeunte: hoc est pro loco, in quem hir-
cus ille abiturus est. Priorem verò sortem, quæ Domini est, Ge-
nevensium Glossa exponit; Hic offeretur Domino. Qui prius La-
med, per, pro, alterum per, In, vertunt, hunc faciunt sensum; u-
nam sortem pro Domino, ut hircus, super quem hæc hors cadet,
offeratur Domino, alteram sortem in Asafelem, hoc est, ut hic alter
hircus fiat caper emissarius. Nec diversa ab istis videntur vel-
le aliæ versiones & expositiones.

§. 23. Verumenimverò hîc longè aliud quid habent mul-
ti ex Hebræis. Illi nimirum, qui, ut suprà habuimus, Nomen
Asafelis de diabolo satyro accipiunt, quem *Sammaelem* vocant.
Hi quemadmodum priorem sortem Domini de sacrificio acci-
piunt h. m. unam sortem Domino in sacrificium, vel in sacrifi-
cium pro peccato: ita alteram de parte seu dono Sammaeli dan-
do interpretantur h. m. alteram sortem Asafeli in partem seu
munus. Quasi diceret scriptura; unam sortem, cui inscriptum sit,
Domino scilicet in sacrificium erit hic hircus: alteram sortem,
cui inscriptum sit, Asafeli scilicet hic hircus erit munus. Hâc sen-
tentiam olim occultabant, nec unicuiq; aperiebant, sed iis, qui
annos habebant, & de quibus habebant silentii fiduciam: unde
Abben-Efra in h. loc. סוד Arcanum quid vocat. Ita enim scribit:
Quod si capax fueris ad intelligendum arcanum, quod post se trahit
vox Asafelis, cognosces arcanum ejus, & arcanum nominis ejus: habet
enim parallela loca in scriptura. Et ego quidem revelabo tibi aliquid
arcani huius per indicium aliquod, quod si filius triginta trium anno-
rum factus fueris, cognosces. Sed audaciores mox facti in publi-
cum

cum prodere non erubuerunt. Audiamus *R. Mosén Gerunden* & *Moses*
sem in h. l. Ita autem ille; *R. Abraham* (Abben Esra) vir fidelis Gerunden
spiritu, occultat quidem hanc rem: verum enim verò ego effutitor reve-
labo arcanum eius: quandoquidem pridem revelarunt Doctores no-
stri in locis multis. Nam in Bereschith Rabba dixerunt; Et porta-
bit הָשָׁעִיר hircus super se: hic (hircus) est Esau, quia dictum est,
Ecce Esau frater meus est אִישׁ שָׁעִיר vir hirsutus. Omnes עוֹנוֹת iniquitates eorum h. e. עוֹנוֹת תָּמִיד Iniquitates integri (Jacobi,) quia dictum est, Et Jacob erat אִישׁ תָּמִיד Vir integer. Et explicatum quid de hoc habetur in Capitulis *R. Eliezeris* magni (his verbis;) Propterea dederunt (Israëlitæ) illi, Sammaeli scilicet, munus in die expiationum, ut non irritam redderet oblationem eorum. Dicitur enim; sortem unam Domino, & sortem unam Asafeli. Sors DEI sancti & benedicti pro oblatione ascendeabat, & sors Asafelis erat hircus sacrificij pro peccato, super quo omnes erant iniquitates Israël; dicitur namq; & portabit hircus super se. Vidit Sammaël, quod non inveniretur in illis ullum peccatum in die Expiationum: ideò dixit coram DEO sancto & benedicto; Domine omnium seculorum, est tibi populus unus in terra, qui similis est Angelis ministrantibus (tibi sanctis,) qui in cœlis sunt. Quales ergo sunt Angeli Ministerij? Nudipedes. Sic Israëlita nudipedes sunt in die expiationum. Quales (præterea) sunt Angeli ministerij? Non cadit in illos comestio & bibitio. Sic in Israëlitas non cadit comestio & bibitio in die Expiationum. Quales (porro) sunt Angeli ministerij? Non cadit in illos saltatio. Sic Israëlita stant super pedibus suis in die expiationum. Quales (amplius) sunt Angeli ministerij? Pax mediat inter illos: sic inter Israëlitas pax mediat in die Expiationum. Quales (tandem) sunt Angeli ministerij? Puri sunt ab omni peccato. Sic Israëlita sunt sine omni peccato in die Expiationum. Audivit Sanctus & benedictus DEUS testimonium Israelitarum ab adversario eorum (datum:) id-eoq; expiavit altare, & sanctuarium, & sacerdotes, & universum populum congregationis: dictum enim est; Et expiavit à Sancto Sanctorum &c. Hucusq; Aggadâh ista. Hæc Ramban: qui mox putat, convenientissimum esse, quod DEUS præceperit, ut in die Expiationum emitteretur hircus in desertum לְדִיָּבֹל diabolo do-

minanti locis vastis, quorum dominus sit, ita ut ex influxu virtutis ejus veniat siccitas, & defolatio. Cum autem horrendum dictu sit, homines dona dare diabolo, adeoque eum colere, ut ipsis non noceat, aut bonum testimonium apud DEum perhibeat: culpam in DEum rejiciunt, qui ipsis hoc mandaverit: ut adeo ipsi non dent diabolo quicquam, sed DEus. Audiemus iterum Gerundensem. *Ceterum*, inquit, *non est intentio in hircu emissario, ut sit oblatio à nobis data illi (Sammaeli diabolo;) Absit: sed nostra intentio est, facere voluntatem creatoris nostri, qui tale quid nobis praecepit. Simile quid hac in re contingit, ac si quis convivium faciat Regi: Rex autem precipiat viro facienti (convivium;) Da partem unam servo meo N. ubi qui facit convivium, non dat quicquam servo huic, neq; in honorem hujus quicquam cum eo agit, sed totum (convivium) instituit Regi: Rex autem dat partem servo suo; ille autem tantum facit praeceptum ejus, & facit in honorem ejus, quicquid ipsi praecepit: Rex item pro sua erga Dominum convivij benevolentia vult, ut omnes servi sui fruantur illo, meminerintq; illius in laudem, non in vituperium.* Plures apud ipsum Gerundensem videntur nugae: & conferantur, quae multa etiam habet R. Bechaj in h. l.

Conf. R.
Bechaj.

Quamquam
Iudaei mi-
tigare eam
conantur:
ut ex Abu-
lenfi sum-
matim di-
sci potest.

§. 24. Horrenda sanè est sententia: unde mitigare eam variis interpretationibus etiam ipsi Judaei conantur. Referemus verbis *Alphonfi Tostati*, qui suam refutationem addere solet quaest. 15. in h. l. *Aliqui*, inquit, *existimant, hunc Fortem (A-
saelem) esse demonem, quia non est potestas sub coelo, quae compare-
tur ei, juxta testimonium Job. Et secundum hoc offerretur unus hircus Domino, & alius diabolo, & hoc mandante DEO. Sed hoc valde horribile est, quod DEus mandaret aliquem preter se adorari, & sacrificari sibi, cum DEus maxime zelaret adorationem, ne alicui alteri daretur. Etiam quia hoc DEO non jubente erat valde absurdum fieri, unde sequenti cap. jussu DEus, ne colerent ultra demones, sicut ante coluerant. Alij autem dicunt, quod Azazel signet hic diabolum, & est sensus, quod offerebatur iste hircus Azazeli, id est, diabolo, non tamen offerebatur sibi propter se, sed offerebatur, ne noceret hominibus: sic enim Romani quondam fecerunt adorantes quosdam deos, ne nocerent, scilicet quartanam & tertianam febrem, & pal-*

pallorem, & timorem &c. Sed hoc non potest stare, quia quomodo-
cunq; fieret, siue per timorem, siue alias, sacrificium tamen ipsi damo-
ni impenderant, quod erat valde inconueniens, immò maius dedecus
erat DEI Hebraeorum, quod non posset eripere suos cultores à damo-
nibus, & propter hoc cogerentur colere demonem, ne noceret eis. Non
igitur immolabatur hircus iste Azazel, id est, demoni, quia non dici-
tur hic, quod fiebat aliqua immolatio, sed solum, quod mittebatur ille
hircus in desertum. Alij autem dicunt, quod isti duo hirci offere-
bantur Domino, & tamen per Fortem (Atafelem.) signatur hic
diabolus, & est sensus, quod offerebatur iste hircus Azazel, id est, pro
forti, scilicet pro diabolo, ita quod Hebraei offerrent istum hircum non
diabolo, sed pro diabolo, id est, ut Deus liberaret eos à potestate diabo-
li: & tunc offerebantur hi duo hirci DEO, unus pro peccato, ut re-
mitteret eis peccata, & alius, ut liberaret illos à potestate diaboli, scilicet
ne demone agente in vitia laberentur. Ista est expositio, quam dat
Rabbi Abraham Francus exponendo secreta Rabbi Abraham Aben-
Ezra, & conatur probare ex litera istam expositionem &c. Sed ista
expositio non conuenit literæ: nam secundum hanc non offerebantur
isti hirci, nisi DEO, ideò non deberet poni fors una pro DEO, &
alia pro forti. Sed uterq; hircus esset pro DEO, & ponerentur for-
tes aliter, scilicet una fors pro hirco pro peccato, & alia fors ad hircum
pro diabolo. Non tamen sic fit, sed Deus ponitur hic, tanquam u-
num extremum, pro quo fiebat fors, ergò non potest intelligi sic &c.
Alia autem est expositio etiam istius Rabbi Abraham, qui vocatur
Francus: dicit enim, quod intelligatur, per Fortem, Planeta Saturni,
qui habet potestatem suam in desertis, & est valde nocivus planeta:
dominatur autem in tempore, in quo fiebat festum Expiationis, quo-
niam exaltatio Saturni est in libra, & Sol incipit in eà in mense Sep-
tembris &c. Et tunc est sensus literæ secundum illum, quod Deus
faciebat, quod offerrentur isti duo hirci, quorum unus erat in sortem
Domini, scilicet pro remissione peccatorum, & alius erat pro forti, id
est, pro illo Planeta, qui dicitur Saturnus, ut Deus liberaret Hebrae-
os à potestate istius planeta nocivi. Sed adhuc ista expositio non potest
stare: primò quia errat in fundamento &c. Alij autem Iudei in
quodam libro, qui apud eos dicitur Defensorium, vel scutum fidei, ex-
ponunt istam particulam dicentes, quod offerebatur isti duo hirci Domi-
no,

36

Domino, sed unus offerebatur, pro peccato, hoc est, pro peccatis, quæ ex sola parte rationali, scilicet intellectu & voluntate, oriuntur, quæ vocantur peccata per malitiam, & originantur per has solas duas potentias, & alius hircus offerebatur pro forti, hoc est, pro peccatis, quæ sensualitate commissimus, quæ fortis dicitur, quia fortiter viribus rationis repugnat. Sed adhuc ista positio non multum stat, quia erat hoc distinguere genera peccatorum, scilicet quæ erant pro malitia, & quæ pro passione. Sed hoc non multum cognitum erat apud Iudeos, quia ad maiorem hoc pertinet speculationem &c. Adhuc Iudei supradicti in libro, qui dicitur Defensorium fidei, ponunt aliam Expositionem, scilicet, quod isti duo hirci offerebantur Domino, & unus dabatur pro peccato, id est, pro remissione peccatorum, scilicet primus: alius autem dabatur pro forti, id est, pro mitigatione appetitus sensitivi, qui fortis dicitur, cum fortiter repugnet. Sed hoc non potest stare, quia ille hircus, qui daretur pro mitigatione appetitus sensitivi, non proprie dicebatur dari pro peccato, quia peccatum est, quando factum est: ante autem non est peccatum, sed in parte sensitiva non est consummatum peccatum, sed est quoddam incitamentum ad peccatum &c.

quos verò
Idem Abu-
lensis refu-
tat,
& suam
sententiam
opponit.

§. 25. Citare hæc ex Abulensi non incommodum visum est, unà cum potioribus ejus refutationibus: ideò quod propositum nostrum non est, prolixius omnia excutere, & Hebræorum in primis impiam de Afasele diabolo sententiam refutare; quanquam, quod meritò addimus, non omnia Abulensis contra ejus expositiones argumenta pro satis validis agnoscimus. Ipsa Abulensis finalis, ut sic loquar, interpretatio hæc est: Concludendum est ergo, quod nulla expositio huic literæ convenire potest, nisi illa, quæ secundum literam nostram exprimitur, scilicet quod offerrentur duo hirci Domino, & ambo pro peccatis, sed unus cadebat in sortem Domini, & offerebatur pro peccato, id est, dicebatur specialiter offerri D E O, quia immolabatur intra sanctuarium secundum omnes ceremonias aliorum sacrificiorum; & iste pro peccato, scilicet, ut de sanguine ejus fieret expiatio pro peccato super altare thymiamatum, & coram propitiatorio. Secundus hircus erat, & etiam offerebatur Domino, sed fors huius cadebat in caprum emissarium, id est, veniebat ei per sortem, quod mitteretur in desertum, portando super se iniquitates Israelitarum, & iste hircus secundum literam Hebraicam dicitur esse pro

pro Azazel, id est, pro forti, scilicet pro capro emissario. Cum quibus consentire videtur D. Pelargus in h. l. quando scribit; *Peccatis illis (Israëlis) hircum superstitem sacerdos sistere coram Domino, & libertatis optata professionem consummare iubetur: professio sic fiebat: nitens sacerdos utraq; manu super caput hirci, confitebatur totius populi peccata, eaq; in caput victimæ quasi deponebat, ut fieret Chattha vel peccatum pro populo: & per hominem commodum, hircum illum dimittebat in desertum, ut exportaret peccata Israëls, symbolumq; fieret impetrata libertatis.*

§. 26. Cæterum quæ Hebræorum de diabolo Sammaële locum nostrum exponentium fundamenta sint, videndum ante omnia, partim ut eos solidè refutare, partim ut veram loci nostri mentem penetrare possimus. Illi itaque i. in verbis Textus; *sortem unam ליהוה Jehovah vel pro Jehovah, & sortem unam, אסאלי Asafeli*, urgent, quod sicut Jehovah sit is, cui hircorum unus per sortem cedere debuerit, ita Asafelem oporteat esse aliquem, cui alter hircus per sortem cedere debuerit, ita Asafelem oporteat esse aliquem, cui alter hircus per sortem attribuendus fuerit. q. d. *sortem unam Domino*, hoc est, quæ Domino det unum hircorum, & *alteram sortem Asafeli*, hoc est, quæ alterum hircum Asafeli assignet. Hanc simplicissimam esse expositionem, quam oppositio inter Jehovah & Asafelem importet. Jam verò neminem hominum hinc esse, neque Angelorum bonorum, qui istoc modo Domino opponatur: Sed Sammaëlem seu diabolum. Urgent. 2. quòd si istoc modo accipiamus verba ista, deinceps in contextu, quoties vox אסאלי occurrit (occurrit autem ter) semper sit Dativi Casus, & Lamed eundem semper Casum denotet, nec opus sit diversas illi significationes seu usus attribuere. Sic vers. 10. *Et hircum, super quem ascendit fors אסאלי Asafeli* (ut cederet Asafeli) *statuet virum ante Jehovah, ad expiandum super illum, ad mittendum illum אסאלי Asafeli in desertum.* vers. 26. *Et qui miserit hircum אסאלי Asafeli, lavabit vestes suas &c.* Hæc præcipua illorum argumenta sunt: quæ certè speciem non habent nullam.

§. 27. Prius argumentum videtur probè observasse Abulensis: ideoque occupare illud voluisse sub finem quæst. XII. ubi
P ita
Quorum prius observasse videtur Abulensis,

Hebræorū
istorum
Fundamen
ta duo sūt.

1.

2.

36.

3.

ita scribit : Et alteram Capro Emissario : non quod iste caper emissarius
us esset aliquis, cui daretur aliquid de ista divisione, sicut DEus erat, cui
dabatur unus de istis hircis : sed erat caper emissarius unus de his (hircus)
et non determinatus, ideo ponebatur fors una, ut sciretur, quis esset caper
emissarius. Iussit enim DEus hic poni sortes super istos hircos, ut diri-
meretur inter illos. Quæ responsio bona est : ex qua etiam ad al-
terum responderi posse videtur. Verum superest, quod illi ob-
jici potest, ita ut, dum alteri argumento satisfacere conatur, alte-
ri patens latus ad feriendum relinquat. Nam si Lamed in לָמֶד
versu octavo sumetur pro, pro h. m. unam sortem pro Domino, et
alteram sortem pro Asafele : poterit quidem in reliquis etiam tri-
bus locis vers. 10. & 26. (quod faciunt nonnulli Interpretes)
utrunque retineri eadem Præpositio ; sed manifesta erit ambi-
guitas, & ex eâ duplex usus. Nam quando dicitur, unam sortem
Domino, vel pro Domino, sensus erit, unam sortem, quæ faciat hir-
cum esse Domini seu Domino offerendum : quando autem di-
citur, Unam sortem pro Asafele, sensus erit, unam sortem, quæ fa-
ciat hircum esse in Asafelem. Ita ferè etiam loquitur Abulensis,
sub finem Quæst. XV. secundus hircus erat, et etiam offerebatur Do-
mino, sed fors huius cadebat in Caprum emissarium, id est, veniebat ei per
sortem, quod mittebatur in desertum, portando super se iniquitates Is-
raelitarum. Nil juvat ergò Interpretes illos quicquam, qui ad
vitandum scopulum unum unâ præpositione, pro, ubiq; particu-
lam Lamed vertunt : cum ambiguitate significationis in alterum
impingant. Manifestius autem ab isto Hebræorum Ariete fe-
riuntur, qui Lamed in לָמֶד aliter, aliter autem in לָמֶד redde-
re solent : ut ex allegatis quæst. 1. constare potest.

sed non æ-
quæ ad po-
sterius :
Sicut nec
alii Inter-
pretes satis
faciunt u-
trique.

Idem Abu-
leas.

Raque ut
nos extri-
cemus,

præmissa
verâ senten-
tiâ,

§. 28. Videbimus, si nos ex difficultatibus extricare pos-
simus. Tenemus autem illam, quæ communiore saltem Chri-
stianorum Interpretum proximè accedit, sententiam, quod fors
una cesserit Jehovah ita, ut hircus, super quem caderet, mactaretur
Jehovæ in sacrificium pro peccato, vel potius juxta cere-
monias sacrificii pro peccato Levitici, ad præfigurandum de
Christo, vero pro peccatis hominum sacrificio, crucifixionem
& mortem satisfactoriam; altera vero fors ceciderit super hir-
cum alterum, ut non mactaretur Jehovah juxta ritus sacrificii
pro

pro peccato, sed liber dimitteretur in desertum portans iniquitates filiorum Israël, præfigurandæ causæ victoriæ Christi, veri nostri sacrificii, quâ victor per mortem suam peccati, hoc omne absportat in desertum, procul à nobis removet & extinguit, ipse verò gloriôsè de eo in cælum ascendens triumphat. Hanc itaque tenentes & retinentes mentem, *primò*, contrariæ Judæorum sententiæ nefandæ de Sammaële diabolo meritò objicimus.

1. quod impia sit, atque analogiæ scripturæ prorsus contraria. Adversatur namque scripturæ, quod diabolus, Ecclesiæ & fidelium calumniator, ita muneribus placari possit, ut fideles apud DEum ipsum laudet & commendet. Perpetuus ille manet & irreconciliabilis hominum fidelium hostis. Adversatur scripturæ, quod diabolus sit servus DEI: captivus potius DEI hostis est, qui catenis tenebrarum vinctus servatur judicio & supplicio extremo. Adversatur scripturæ, quod DEus huic hosti suo dari velit partem aliquam illi gratam: quod non nisi ex benevolentia erga illum facere posset. Adversatur scripturæ, rem DEO jam consecratam concedi ab ipso DEO diabolo hosti. Adversatur scripturæ, homines à DEO ipso ita scandalizari, ut facilè in cultum diaboli prolabantur: imò DEum mandare hominibus, ut diabolum colant. Blasphemum est, hircum emissarium, qui Christi typus fuit, diabolo donari. Et si quid aliud.

2. Urgent Judæi oppositionem inter Dominum, cujus una fors, & Ataselem, cujus altera fors: ut utrobique præfixum *Lamed* eodem modo sumatur. Verumenimverò ejusmodi oppositiones non statim per omnia fieri debent, sed præ natura subjectorum & materia substratâ. Jehovah sive Dominus is est, cui sacrificia mactari & offerri potuerunt, & debuerunt: neque in materia in sacrificiis cum præfixo *Lamed* aliter considerari potuit. Sed alia ratio est vocis *למך* *Asafel*: quippe quam notare aliquod subjectum, cui aliquid dari & donari potuerit, sicut Domino, ex nulla scriptura & lingua probari potest, unde & ipsi Judæi ad diabolum decurrunt, qui tamen nusquam hoc nomine appellatur. Contrâ, ut suprà probatum, vox *למך* notat caprum abeuntem sive dimissum ad liberè abeundum: in quem profectò hoc cadere non potest, ut ipsi ali-

1.
Judæorum
impia sen-
tentiæ obij-
cimus

(1.)

(2.)

P 2

quid.

36

3

quid, sicut Domino, donetur. Itaque impossibile est, ut voci huic לָמֶד prae fixum *Lamed* id praestet ministerium, quod nomini Jehovah praestare potest. Sufficit itaque, oppositionem in aliquo fieri, ut sicut Dominus, ita caper emissarius suam habeat sortem, quae ipsi aliquid, licet non ejusdem generis, aut eodem modo, conferat, libertatem nimirum abeundi. 3. Ipsi Judaei oppositionem non per omnia exaequare possunt. Nam cum sorte Jehovah subaudiunt vocem לֶמֶד *sacrificium pro peccato* h. m. *sortem unam Domino*, scilicet sacrificium pro peccato. At cum sorte *Afasis* suppleant tantum מֶנֶה *partem* h. m. Et *nam sortem Afasi* scilicet quae ejus pars esto. Cur enim non etiam Jehovah Afasem aequalem faciunt in hoc, ut illi non minus, quam Jehovah, sacrificium pro peccato assignent? Nimirum, ipsi juxta proprias hypotheses diabolus D E O exaequare nequeunt. Et *Abulensis* in verbis supra allegatis aliquoties, obscurius licet, hoc videtur urxisse.

2. §. 29. Pro defensione autem verae nostrae sententiae secundò, denuò urgemus, nos 1. à natura & proprietate vocis לֶמֶד *Afasel*, quae caprum vel hircum dimissum & abeuntem, denotat, non posse recedere: in primis, cum vocis hujus significationem nullus scripturae aut linguarum quarumcunque usus ambiguum aut metaphoricam faciat. Quin 2. noster contextus nobis manifestè sistit ejusmodi Caprum seu hircum, qui juxta literam & naturam vocis *Afasel*, hircus vel caper dimissus & abiens factus est. Habemus itaque ipsam scripturam Interpretem. Ipsi Hebraei hircum, in quem fors Afasis cecidit, vocant הִרְעִי הַשְּׂעִיר *Hircum dimissum* seu *emissarium*: quo quid aliquid faciunt, quam quod vel inviti agnoscunt, Afasem esse hircum dimissum? Observamus. 3. quod in nostro contextu, & speciatim textu de sortibus, comparatio, vel si mavis, oppositio non instituat inter Jehovah seu Dominum & Afasem, si modò propriè, & ut res ipsa habet & requirit, procedere & loqui velimus: sed inter duos hircos, quid his fieri debeat? uter mactandus, uter dimittendus sit? Res minimè obscura est: nam sortes prolatae imponebantur hircis, ut inter hos discrimen fieret, mactareturque alter, alter in desertum mitteretur.

§. 30. His,

§. 30. His, *Tertio*, suppositis, phrasis facilius intelligi & exponi poterit. Nam 1. sapissimè phrasis scripturæ confideranda est, non tantum juxta verba, prout jacent, sed juxta sensum, quem facere debent: inprimis, cum res eadem diversis phrasibus explicari potest. Jam 2. in nostro textu & materia sortes promendæ propriè super hircis duobus fuerunt: quippe qui incerti erant, ut nesciretur, uter mactandus, uter dimittendus esset. Ex parte autem Jehovah, & secundi alicujus, nulla erat incertitudo, nullum dubium, utri aliquid dandum, vel nihil; utri hic vel iste hircus assignandus: sed rectissimum erat, quod uterque hircus Jehovah esset. & non alterius alicujus; sicut etiam ambo eorum Jehovah sistentur. Ergo hoc erat sortium officium, ut manifestum & certum facerent, uter hircus Jehovah sacrificandus, & uter Jehovah demittendus esset in desertum: adeoque propriè loquendo, sortes non tam Domini erant, quàm hircorum. Quare si scriptura juxta istam rei naturam & statum loqui voluisset, locuta fuisset in hunc aut similem modum: *Et dabit Aharon super duos hircos sortes: sortem unam hirci, qui Jehovah mactandus seu sacrificandus; & sortem unam hirci, qui in desertum abire Domino debet: vel, quod idem, sortem unam pro hirci Jehovah mactando, & sortem unam pro hirci dimittendo. Sed scripturæ placuit variare phrasin, ut sensus tamen idem maneret: adeoque pro eo, quod dicendum fuisset, sortem unam hirci Jehovah mactando, dixit, sortem unam Jehovah seu Domino hoc est, sortem unam, quæ designet hircum Domino mactandum. Et hoc forte Spiritus Sanctus propterea fecit, ne opus esset novum etiam priori hirci nomen invenire, sicut posteriori hirci nomen Asafelis formandum fuit. Sensus autem phraseos observandus est; qui certe non inter Jehovah & Asafelem, sed inter Asafelem & hircum Domino offerendum oppositionem facit. Atque ita prorsus concidit argumentum Judæorum ex natura & requisitis oppositionis inter Jehovah & Asafelem factæ sumtum: cum hæc oppositio reverà nulla sit. 3. Cæterum, si oppositio debito modo ad sensum, ut diximus, fiat, usus particulæ *Lamed* nihil nobis obstare poterit. Patet enim, quod, quemadmodum stylus ipse variat, sic etiam significatio particulæ vari-*

3.
Phrasin exponimus.
(1.)

(2.)

(3.)

P 3

are

36

3

are possit: quippe quæ variato stylo jam inservire debet. Interim rectissime *Lamed* voci עֶזְאוֹל *Asafel* præponitur, ut usurpetur eventualiter, & denotet, quid hirco, in quem fors secunda casura erat, fieri deberet. Quis namque negaverit prudens, rectè dici posse; *Et dabit Aharon super duos hircos: sortem unam* לֹחֶבֶת יְהוָה *sacrificio Jehovah*, vel לֹחֶבֶת יְהוָה *sacrificio pro peccato*, vel לעֹזֶז הַבָּשָׂר *capro sacrificij*, hoc est, ut hircus, super quem ascenderit, fiat caper sacrificandus, fiat sacrificium Jehovah, fiat sacrificium pro peccatis. Cur ergo non rectè dicatur; *Et sortem unam Asafeli*, hoc est, quæ faciat hircum, super quem ascendit, Asafelem. Quan-

(4.) quam jam 4. non videtur nobis litigandum, quomodo vertamus: num, in Dativo, *Jehova*, *Asafeli*: an per, *pro*, *pro Domino*, *pro Asafele*? an per, *in*, partim per, *pro*; *pro Domino*, *in Asafelem*? modò enim sensus, quem diximus, retineatur; licet diversis particulis uti, ubi scriptura ipsa stylum mutavit. Si maximè etiam 5. in sequentibus versibus 10. & 26. *Lamed* vertatur, ut vertendum est, per *in*, eventuale, in versu verò octavo serviat Dativo: nihil prorsus periculi aut incommodi inde nascetur. Nam constructio quoque mutatur: quid ergò mirum, si particula diversis constructionibus inserviens diversimodè significet, cum se ad naturam constructionum accommodare debeant particulae? Constructio hæc; *unam sortem* (dabit) *Jehova*, & *unam sortem* (dabit) *Asafeli*, requirit pro natura simplici verbi נתן *Dedit*, Dativum, cui inserviat particula *Lamed*. Sed phrasæ, *Et hircum super quem ascendit fors עֶזְאוֹל in Asafelem*, item, *admittendum cum עֶזְאוֹל in Asafelem in desertum*, significant finem & eventum, ascendisse super hircum sortem, ut faceret eum Asafelem, dimittendum esse hircum, ut liberè sibi abeat: oportet ergò pro natura phrasium harum *Lamed* esse finale seu eventuale, non autem notam Dativi. Atque sic satis etiam soluta videtur difficultas altera ex diversâ significatione particulae *Lamed* sumpta. Et ita soluta est, ut habeamus etiam, quod in adversarios retorqueamus. Nam dum illi conantur eundem particulæ *Lamed* usum ubiq; retinere, ut Dativum faciant ejus, cui aliquid dandum, orationem defectivam faciunt, in quâ nihil quicquam habeatur de fine & eventu. Nam si vertimus;

Et

Et hircum, super quem ascendit sors Asafeli, quærendum restat, quem in finem ascendit Asafeli? Sic quando vertimus; *ad mittendum eum Asafeli in desertum*, meritò quæro; quem in finem? quo eventu? De hoc verò tum nihil quicquam in toto contextu habemus. Num fortè viderunt hoc istorum Judæorum disputantium patres, adeoq; in gratiam diaboli præcipitarunt hircum emissarium de rupe, & occiderunt, ut sciretur, quo fine & eventu in desertum eductus fuerit, & diabolus lætaretur hanc miserâ victimâ?

§. 31. Sed satis diu apud fortes hircorum substitimus: V.
pergendum tandem nobis est ad reliqua. Sequitur itaque V. Constitu-
constitutio capri emissarii coram Jehovah. Quâ de re ita vers. 10. *Et* tio coram
Hircum, super quem ascendit sors in Asafelem (hoc est, ut fiat Asa- Jehovah
fel) *statuetur vivus coram Jehovah, ad expiandum super illum,* Levit. XVI.
ad mittendum eum in Asafelem (hoc est, ut sit Asafel) v. 10.
in desertum. Dicitur hîc, quod Aharon debuerit statuere
coram Jehova hircum vivum. Quid hoc est? Ergone
mortuus etiam statui coram Domino potuisset? Verùm
non vult textus distinguere inter duplicem sistendi modum, sed
finem: statuere Aharon debuit hunc hircum coram Domino,
non, ut, quemadmodum aliàs fieri solebat, mox mactaretur, sed
ut relinqueretur in vivis, & factis faciendis in desertum dimit-
teretur; sicut statim additur; *ad mittendum eum in desertum.*
Hoc autem est, quod fieri super eo debebat: Post expiationem
sanctuarii, altaris & aliarum rerum per sanguinem sacrificio-
rum, Aharon accedere debuit ad hircum vivum, & imponere
ambas manus suas super caput hirci vivi, & confiteri super eum
omnes iniquitates filiorum Israël, & omnes prævaricationes
eorum, juxta omnia peccata eorum, & dare ea super caput hir-
ci: sicut habetur vers. 20. 21. Quibus verbis Confessionem edi- Ibid. v. 20.
derit, habetur *Tractat. Jom. Cap. VI.* his nimirum, *Ah, Domine,* 21.
peccaverunt, perversè egerunt, prævaricati sunt coram te populus tu- Tr. Iom.
us Israël: Ah, Domine, expia, quæso, peccata, & iniquitates, & præ- Cap. VI.
varicationes, quibus peccaverunt, & quibus perversè egerunt, &
quibus prævaricati sunt coram te populus tuus, domus Israël: quem-
admodum scriptum est in lege Moysi servi tui, dicendo; quia in die hoc
expia-

expiabit Dominus super vobis, ad mundandum vos: ab omnibus peccatis vestris coram Domino mundabimini. Quædam h. c. breviter expedienda cum Interpretibus. Et 1. quidem vers. 20. dicitur;

וְהִקְרִיב Et appropinquare faciet eum: at vers. 7. & 10. jam dictum erat, quod hircus emissarius jam constitutus fuerit coram Jehovah: quomodo ergo hîc demum appropinquatus dicitur? Verumenimverò difficultate res caret, si modo distinguamus inter locum propiorem & remotiorem. Ab initio Aharon statuit hircum emissarium coram Domino in templo, sed in loco remotiori: quando verò in templo & extra templum in atrio peregit omnia, quæ ad expiationem spectabant, jussit propius ad se admoveri hircum vivum, ut confessionem suam super eum ederet, impositis super caput manibus. 2. vers. 10. dicitur, quod statutus sit hircus Afasel coram Domino, cum tamen jam v. 7. dictum sit, quod Aharon sumferit duos hircos, & statuerit coram Domino. Obiicit sibi hoc Abulensis, & solvit duplici modo.

Abulensis.

Respondendum est, inquit, quod isti hirci erant coram Domino, cum mittebantur sortes super eos, & cum dicitur hîc, quod iste hircus, super quem erat sors capri emissarij, coram Domino statueretur, non est sensus, quod ante hoc non staret coram Domino, sed quia tunc, cum sorte separatus esset, debebat specialiter sacerdos presentare coram Domino: quoniam accipiebat eum loquens ad aurem omnia peccata Israëlitarum, & ponens super caput ejus manus suas ad impetrandum, quod venirent super eum peccata Israëlitarum. Vel alio modo dicitur hîc, quod sacerdos statueret coram Domino istum hircum ad tollendum dubium, quia sorte posita pro capro emissario debebant dici iniquitates Israëlitarum super eum, & hoc nesciret sacerdos, an facere deberet coram Domino, vel in aliqua alia parte, & dicitur, quod debebat fieri coram Domino, scilicet quod statueretur iste hircus coram Domino, id est, sicut ante erat coram Domino, quando sors posita est, ita deberet esse postea, quando super eum dicebantur iniquitates Israëlitarum. Ita Abulensis: qui verò fortè melius respondisset, si aliam habuisset versionem, quàm Vulgatam, quæ hîc malè habet, Et statuet. Neutra ejus responsio valida est: tam quia non v. 10. sed inf. v. 20. demum de confessione peccatorum super hircum sermo est, tum quia eod. vers. 20. expresse dicitur,

dicitur, quod Aharon eum appropinquaverit ante Jehovah; ut adeò non manserit in loco, in quo prius steterat. Ex Textu originali melius respondebimus, quod dicatur יַעֲמֹד *statuerur*, vel potius, *stabit*, permanebit stans coram Domino, sicut nimirum prius v. 7. Aharon eum statuerat ad sortiendum coram Domino. Sensus hic est: Aharon statuet ambos hircos coram Domino, & dabit super eos sortes v. 7. 8. ubi sortes miserit, sumet hircum, super quem fors Domino ascendit, & faciet ex eo sacrificium pro peccato v. 9. interim hircus Afasel manebit stans coram Domino in loco sortitionis, donec Aharon peregerit expiationem omnem v. 10. Quam ubi absolverit, tum demum ex loco sortitionis, in quo hætenus stans manserat, appropinquabit propius ad Dominum hircum emissarium, ut confiteatur super eum peccata populi, & mox in desertum dimittat.

§. 32. Sed major difficultas. 3. in eo posita est, quod dicitur stare debuisse hircus Afasel coram Domino לִכְפֹּר עָלָיו *ad expiandum super eum*? Ergone ipse hircus Afasel expiatione opus habebat? & quem in finem opus habebat? Talmudistæ jam de hoc non consenserunt. Ita namque legimus *Tract. Jam. Cap. IV. fol. 40. fac. 2. Statuerur* Tr. Ioma (stabit) *vivus coram Domino לִכְפֹּר עָלָיו ad expiandum super eo.* Cap. IV. *Quousq. oportebit eum stare vivum? usq. ad tempus dationis sanguinis socij eius.* Verba sunt R. Jehuda R. Simeon dicit; usq. ad tempus confessionis per verba. In quo (hi duo) dissentiunt? id ex hac Barajetha constare potest: לִכְפֹּר *Ad expiandum: de Expiatione per sanguines scriptura loquitur.* Ita enim ipsa se exponit, dicens; Et absolvet, ab expiando sanctuarium. De qua hic sermo est? de expiatione sanguinum. Ergo & ibi de Expiatione sanguinum sermo est. Verba sunt R. Juda. At R. Schimeon dicit; לִכְפֹּר עָלָיו *Ad expiandum super eo: de Expiatione verborum (per verba confessionis) scriptura loquitur.* Hætenus Gemara loc. cit. Dissentiunt R. Jehuda & R. Schimeon, quod ad nostram rem attinet, ita ut R. Jehuda לִכְפֹּר *ad Expiandum*, accipiat propriè juxta stylum imprimis Levit. XVI. in quo capite Verbum כָּפַר *Expiavit*, de expiatione per sanguinem usurpetur, sensumque hunc faciat; Stabit vivus hircus Afasel, usque dum Expiatio in Sancto Sancto-

rum

36

3.

rum & extra illud per sanguinem alterius hirci peracta fuerit :
R. verò Schimeon verbum לִכְפֹּר *Ad expiandum*, sumit tropicè
de confessione peccatorum in h. f. stabit hircus Asafel vivus, us-
que dum sacerdos confessionem peccatorum super eo absolve-
rit. Nititurque R. Schimeon vocula לִכְפֹּר *super eo* q. d. ad Ex-
piandum expiatione, quæ illi incumbit seu competis hoc est,
confessione peccatorum. Hoc, inquam, modo dissentiant,
& uterque suam habet rationem: sicut patere potest ex Glossis
R. Salomonis ad hunc Gemaræ locum. *R. Salomo* ipse ad nostrum
Leviticilocum sequitur R. Schimeonem. Ita enim glossa ejus
habet; *Ad expiandum super eo*, scilicet *ut confiteatur super eum*:
juxta id; quod (infra) scriptum est; Et confitebitur super eum Ec.
R. Abben-Efra videtur in concisa & obscura sua Glossa לִכְפֹּר
Expiare, sumere pro, destinare ad aliquid: quam interpretatio-
nem ex eo sumit, quod sequitur; *ad mittendum eum in Asafel*,
in desertum. Quomodo sensus erit; *ad expiandum*, hoc est, de-
stinandum & idoneum reddendum, ut dimittatur in desertum.
Christianorum versiones variant. B. Lutherus; daß er ihn ver-
sühne. Tremellius; *Ad faciendum expiationem super eum*. Piscator;
ad faciendum expiationem pro eo. Et in glossa; *verto, per eum*.
Deodatus; *cum illo*. Conferantur alii. At Vulgatus: *Ut fundat*
preces super eo. Eum *Abulensis* ita exponit: *Statuebat sacerdos*
hircum coram Domino, ut confiteretur super eum iniquitates filiorum
Israel, Et tunc imprecabatur dicens; Domine Deus fac, ut iniquitates,
quas nos egimus, & poena, quæ pro eis nobis insigenda erant, transfe-
rantur super hunc hircum. Nec enim aliquid alterum imprecaba-
tur: ista autem magis vocantur imprecationes, quàm preces. Con-
cedit nimirum etiam in sententiam R. Schimeonis. Verum-
enimverò videre non possum, quomodo Verbum לִכְפֹּר *Expiavit*,
possit confessionem peccatorum significare? nisi fortè dixerimus,
hic loci ita dictum esse propterea, quia per confessionem pecca-
torum expiati fuerint Israëlitar, translatis per eam super hircum
peccatis eorum. Quare nobis videtur hætenus præferenda
sententia R. Jehudæ, quod verbum לִכְפֹּר *ad Expiandum*, in pro-
priâ suâ significatione sit accipiendum, ut sapius in hoc capite,
de Expiatione per sanguinem: non quod Hircus Emissarius
expian-

R. Salomo

R. Abben-
Efra.

B. Luther⁹
Tremell⁹
Piscator.

Vulgatus,
ab Abulen-
si exposu⁹.

Propria
sententia.

expiandus fuerit, siue à propriis immunditiis, sicut Aharon v. 11. siue ab immunditiis filiorum Israël, sicut templum & vasa ejus, v. 19. sed quod prius expiatio Aharonis, domus ejus, filiorum Israël, & aliarum rerum peragenda fuerit, quam hircus Asafel in desertum mitteretur. Particulam *וְעַל* *super eum*, R. Jehuda de temporis duratione accepit: sicut alias scriptura dicit, Tempus super aliquem transire, e. g. septem tempora transire super Nebucadnezarem Dan. IV. v. 20. Quasi dicatur in nostro loco; Dan IV. v. 20. stabit coram Jehovah, ad expiandum super eum, hoc est, ut transeat, vel donec transiverit super eum tempus plenæ expiationis. Possumus verò addere, non nudum durationis tempus denotari, sed simul requisitum hirci emissarij, tanquam super quo expiatio præcedere debuit, non ut ille expiaretur ullo modo, sed quia dimissio ejus & abspoliatio peccatorum totius populi in expiatione per sanguinem factâ fundata fuit. Sicut in Antitypo etiam, Christo, sese res habet: qui aufert, & abspoliat, & abiicit peccata mundi, sed substrata expiatione, quam per sanguinem suum DEO Patri præstitit. Considerandum tamen damus, annon *וְעַל* *super ipso*, omnium optimè de Aharone, non exclusis Israëlitis, accipiatur? Nam nomen Aharonis præcessit vers. præc. & expiatio ipsius vers. sq. immediatè sequitur. Quomodo hæc possit esse Versio: *Et appropinquabit Aharon hircum, super quem ascendit sors Domino, facietq. eum sacrificium pro peccato: sed hircus, super quem ascendit sors in Asafelem, statuetur vivus coram Domino, ad expiandum super seipso, ad mittendum eum in Asafelem in desertum: appropinquabitq. (dum ille ita fiat) Aharon iuvencum sacrificij pro peccato sui, qui erit ipse, & expiabit pro se &c.* Ad expiandum super seipso, hoc est, statuetur ad hoc seu hunc in finem tamdiu, ut Aharon prius, quàm eum mittat in desertum, expiationem pro se & aliis debitam faciat, post hanc demum eum mittat in desertum. Nec video, quid duritiei in hoc sit, si *וְעַל* *super ipso*, ad Aharonem referamus. Nam certè *וְעַל* *ad expiandum*, ad eundem referendum, tanquam *מכפר* Expiatorem. Resolve Infinitivum, & ita sonabit; ut expietur (Aharon) super seipso, ad mittendum eum scilicet hircum. Sed judicent prudentiores.

Q 2

§. 3. De

36.

3.

VI.
Confessio
Sacerdotis
magni.
de qua no-
tantur que-
dam.

1.

2.

1. Tim. IV.
v. 14.

§. 33. De Confessione VI. Sacerdotis magni super hircu emis-
sario, quā peccata populi Israëlatici confessus est, supra jam ali-
quid dictum: ideoque hīc breviores erimus. *Tempus 1.* hujus
Confessionis peccatorum est, post expiationem per sanguines
sacrificiorum, quibus & se domumque suam, & templum, alta-
re, aliaque ab immunditie populi, adeoque ipsam immunditi-
em populi expiavit sacerdos magnus. Inprimis autem Hebræi
notant tempus, quo expiatio facta est per sanguines hirci socii,
in quem fors Domini cecidit, antequam hic ipse combureretur.
Quod notatu dignum existimamus, & dicimus, Hircum prio-
rem, Domino oblatum, partes suas de sacrificio pro peccato ab-
solvisse, quando expiationes per sanguinem illius factæ fuerunt:
tumque mox reliquas partes sacrificii expiatorii subiisse hircum
vivum, seu emissarium. Quod verò postea hircus prior com-
bustus est, non tam factum est ad aliquid præcipuum aut peculi-
are de Christo Antitypo præfigurandum, quàm ex causis aliis:
nam præfiguratio hirci prioris finita est in morte & expiatione
per sanguines, quibus mors & effusio sanguinis ejus expiatoria
representata fuit; verum quia Christus in morte manere non
debuit, sed redivivus peccata nostra auferre, & in solitudinem
vel ipsam maris abyssum abjicere debuit, hircus vivus mox suc-
cessit in socii locum, quasi redivivi, & peccata populi in deser-
tum abstulit. 2. *Imponere* debuit Pontifex confessor utramq;
manum super Caput hirci emittendi: ut textus expressè habet.
Impositio manuum tum in Vet. tum in Nov. Testam. non
infrequens est. Ejus hæc videtur fuisse ratio generalis quod
dationem alicujus, vel aliquarum rerum designabat: quasi
id, quod dandum, manibus acceptum, & ei, cui manus
impositæ, datum esset. Id autem quod datum est, diver-
si generis est: modò bonum, modò malum. Bonum fuit
in benedictionibus, & inaugurationibus, & sanationibus, & si
quid simile. Sic Patriarchæ benedicturi filiis suis, manus suas
illis imposuerunt. Sic Christus impositis manibus suis multos
ægrotos sanavit. Clarissimus locus est Apostoli Pauli 1. Ti-
moth. IV. v. 14. *Ne neglexeris, quod in te est donum, quod datum*
est

est tibi per Prophetiam cum impositione manuum Presbyterij. Et 2. Tim. I. Tim. I. v. 6. Commonefacio te, ut suscites donum DEI, quod est in te per impositionem manuum mearum. Id verò, quod in nostro loco hirco emissario per impositionem manuum Pontificis super caput ejus datum fuit, malum fuit; peccata totius populi Israëliti. Hæc Pontifex manibus quasi à populo Israëlitico abstulit, & in caput hirci transtulit. Peccata, inquam 3. totius populi Israëliti. Ita namque habet vers. 21. Et confitebitur (Pontifex) super eum (hircum) omnes iniquitates filiorum Israël, & omnes pravavationes eorum, juxta omnia peccata eorum. Quæstio Talmudicorum. Quæstionem hinc movent Talmudici, num Pontifex se domum suam Sacerdotalem ita sub nomine filiorum Israël incluserit, ut hirco emissario sua quoque peccata imponeret? Dissentiunt inter se R. Jehuda & R. Schimeon. R. Jehuda putat, includi etiam sacerdotes, quorum reliqua peccata fuerint etiam expiata per hircum emissarium. R. Schimeon autem putavit, expiationem per hircum emissarium prorsus ad Sacerdotes non pertinuisse vid. Gemara & Thosephth tract. Joma fol. 66. fac. 1. Idem dissensus habetur in ipsa Mischna Tractat. Schebuoth fol. 2. fac. 2. ubi dicitur; Hircus emissarius expiat tum Israëlitas, tum sacerdotes, tum sacerdotem unctum (magnum.) Quid discriminis est inter Israëlitas, & Sacerdotes, & Sacerdotem unctum? nisi hoc, quod Juvencus expiat Sacerdotes, immunditiam sanctuarij, & Sanctorum ejus. At R. Schimeon dicit; Quemadmodum sanguis hirci, qui interius factus est, expiat Israël: sic sanguis Juvenci expiat Sacerdotes. Quemadmodum confessio hirci emissarij expiat Israël: sic confessio Juvenci expiat Sacerdotes. Hactenus Mischnah. Neclis dirèta est: nisi dirimatur verbis R. Abaj Tract. Jom. l. c. Si utiq; dicas, R. Jehudam (dixisse, quod Sacerdotes non includantur) num propterea Sacerdotes non erunt cõprehenfi verbis, Populus tuus Israël? Sunt autem verba, Populus tuus Israël, verba Confessionis apud Talmudicos ibidem in Mischna, quæ supra citavimus. Nobis certè videtur decidenda quæstio ita, ut Sacerdotes non excludantur, sive ab hirco oblato sive ab emissario. Nam Juvencus, quem Aharon pro se & dæmo suâ obtulit, expiavit potius vel consecravit officium Sacerdotale ab immunditie filiorum Israël, ne hæc isti impedimento foret: sicut sangui-

Q3

ne

3.

Quæstio
Talmudi-
corum.

dissentien-
tium inter
se,

Tr. Ioma
f. 66.

& Tr. Sche-
buoth f. 2.

quæ decidi
tur.

36.

3.

Hebr. VII.
v. 27.

4.
Pelargus.

Abulensis.

5.
Abulensis.

ne etiam asperso expiatum est sanctuarium ipsum & vasa sacra
ejus. Ideo etiam Sacerdos magnus pro se & propriis peccatis pri⁹
victimas offerre debuit, deinde pro peccatis populi Hebr. VII.
v. 27. ut officium suum pro populo obire posset. In munditie
officii, Christi sanctitatem repræsentare debebat: in munditie
populi, ipse inclusus efficaciam Christi, sacrificii veri, percepit
& sensit. Sed non est litigatione opus. *Formulam 4. Confessio-*
nis supra ex Talmude recensuimus: quæ eadem illa est, quam ex
Paulo Fagio refert in h. l. *Pelargus*. A quâ verò variat, quam
Abulensis. *Abulensis* habet. Formula certa Confessionis in scriptura non
habetur: adeoque dicendum, quod dispositioni Ecclesiæ reli-
ctum fuerit, concipere certam formulam, modò ad analogiam
scripturæ conciperetur. Non malè itaque Ecclesia Israëlita
fecit, quod certam composuit formulam, quâ Sacerdos ma-
gnus quotannis uteretur. Hanc Confessionem 5. *Vulgatus* In-
terpres vocat *preces*. Sed *Abulensis* mavult *imprecationes*. Per
modum precum conceptam esse confessionis Formulam, vel ex
his ejus verbis constat; *Ab, Domine, expia, quæso, peccata, & iniqui-*
tates, & prævaricationes, quibus peccarunt, quibus perverse egerunt,
quibus prævaricati sunt coram te domus Israël. Verū enim verò fuerunt
preces Sacerdotales, certò exaudite; tanquam nixæ specialissimæ
de die expiationis promissione divinâ, quâ addidit etiam confes-
sionis Formulæ; *quemadmodum scriptum est in lege Moysi servi tui,*
dicendo; quia in die hoc expiabit vos, ad mundandum vos: ab omni-
bus peccatis vestris coram Domino mundabimini (Levit. XVI. v. 30.)
Vix verò bono sensu preces hæc poterunt Imprecationes dici re-
spectu hirci emissarii. Nam peccata omnia populi Israëliti
non fuerunt hirci hic imposita, ad repræsentandam portatio-
nem Christi super ligno, in quo maledictio factus est; quippe
quam repræsentavit alter hircus in sacrificium pro peccato ob-
latus; sed ad repræsentandam ablationem in desertum, hoc est,
in oblivionem, ut eorum coram DEO non amplius fieret men-
tio, quod est opus Christi viventis. Quilibet nimirum fidelis
hodieque peccata sua confitens imponit illa Christo, qui illa in
oblivionis divinæ abyssum conjicit, & suam contrâ justitiam
impu-

imputat. 6. *Abulensis* quæst. 24. putat confessionem factam fuisse hirco, in typo Christi, cui in N. T. fiat confessio. Sed nusquam, ne in Vulgata quidem Versione, dicitur confessio hirco, sed super hircum scilicet facta DEO, ad transferendum in hircum peccata.

6.

§. 34. Ideò etiam VII. Confessionem peccatorum super caput hirci emissarii secuta est *שליח* Missio, seu Emissio eius in desertum. De hac ita Contextus noster vers. 10. *Ad mittendum illum in hircum Abeuntem in desertum.* Et vers. 21. 22. *Et mittet per manum viri destinati in desertum: Et portabit hircus super se omnes iniquitates eorum in terram excisionis, & dimittet hircum in desertum.* Tract. *Joma* fol. 66. fac. 1. de hac emissionem ita loquitur: *Traddidit (Pontifex) eum (hircum) illi, qui abducere eum debuit.*

VII.

Missio in desertum, Levit. XVI v. 10. 21, 22 Tr. Iom. f. 66.

Quantum ad virum, qui abducere debuit, de eo ibidem *Mischnah* addit; omnes fuerunt legitimi ad abducendum illum: nisi quod sacerdotes Magni fecerunt constitutionem fixam, quâ non permiserunt, ut *Israëlitæ* Laicus eum abduceret. Quamquam R. *Ioseph* historiam refert, quod abduxerit eum *Arsela* aliquis, qui *Israëlitæ* Laicus fuerit.

In Hebræo textu est, *איש מן בני ישראל* Vir destinatus seu paratus. De quo ita *Gemara* loc. cit. Docuerunt Doctores nostri; *איש* Viri, ad legitimandum etiam alienigenam: *מין* destinatum seu paratum, ut esset paratus in tempore suo: paratus etiam in Sabbatho; paratus, etiam in immunditie. Casus deinde adduntur, quid faciendum, si vel hircus, vel Abductor ejus ægroti fierent: sed talibus non immoramur. Hoc non ineptè constitutum fuit à Sacerdotibus magnis, ut per sacerdotes, homines notos & fideles, emitterent hircum. Etsi enim scriptura nihil definiivit, adeoque rectè *Mischna* dicit, quod omnes homines legitimi fuerint: bonas tamen constitutiones Ecclesiasticas facere, concessum Ecclesiæ est. Quomodo hircus emissus fuerit loc. cit. refertur in *Mischna*;

Gemara ibid.

Fecerunt aggerem ipsi propter *Babylonios*, qui evellere soliti sunt crines ejus (abductoris) & dicere illi; Festina & exi. Quæ verba R. *Salomonis* Glossa ita exponit; Aggerem fecerunt illi instar viæ elatæ, ut esset altior, & exiret viâ aggeris illius, ad usq; extra atrium (templi) & ipsam urbem: ut non possent ipsi *Babylonij* molesti esse, scilicet abductoribus: hi namque solebant illi evellere crines, illi dicere, perge

Ibid.

R. Salomonis Glossa ibid.

Gemara i.
bid.

R. Salom.
Gloss.

Mischn. ib.
f. 86.

Sententia,
de missio-
ne, nostra

Exod. II. X.
v. 20. & c.

perge, festina, & exi, nec morari fac iniquitates nostras apud nos am-
plius. Qui fuerint isti Babylonij, in Gemara ita exponitur, Dixit
Rabbaf. Bar Chanina, non Babylonij fuerunt, sed Alexandrini fue-
runt: sed quia odio habuerunt Babylonios, appellarunt eos nomine
horum. Barajetha dicit; R. Jehuda dixit; Non Babylonij fue-
runt, sed Alexandrini fuerunt, dixit ei R. Jose; spiritus tuus
quiescat, quia quiescere fecisti spiritum meum. R. Salomo in
glossam clariorem facit; Quia odio habuerunt incola terra Is-
rael Babylonios, ideo quosvis homines leves, & rem, quæ non decet, fa-
cientes, nomine eorum appellarunt. Comitati verò sunt abducto-
rem viri ex primoribus, qui procul observarent, num ritè o-
mnia perficeret, quæ deberet. De quo comitatu hæc habet
Mischnab fol. 58. f. 2. Ex primatibus Hierosolymitanis aliquot comi-
tati sunt illum, usq; ad tentorium primum. Decem enim fuerunt
tentora ab Hierosolymis usq; ad Zok (rupem præruptam;) sta-
dia autem nonaginta, quorum septena cum dimidio unum milliare
faciebant. Apud singula tentoria dixerunt illi (Abducenti;) Ec-
ce cibis, & ecce aquæ. Deinde comitati eum sunt à tentorio ad ten-
torium, excepto ultimo illorum. Non enim perrexerunt cum ipso
usq; ad Zok: sed steterunt procul, & spectarunt, quæ faceret. Hæc
ibi. Ex facto Babyloniorum vel potius Alexandrinorum, & Sa-
cerdotum Magnorum constitutione, apparet, quod mali mores
faciant sequi bonas leges. In eo autem, quod constitutum est,
ut viri fide digni, & honorati comitarentur Abductorem hirci,
eumque & opera ejus observarent, prudenter certè actum est.
Cæterum Verbum *mittere, dimittere*, hoc loco quid signifi-
cet, probè considerandum & tenendum est. Verum utique
est, quod missiones seu dimissiones variæ sint, verbumque tum
in bonam, tum in malam partem usurpetur: quando tamen
verbum de personis vel rebus simpliciter positum est, notat à se
mittere vel dimittere vel ablegare, ut persona abeat, quod velit,
vel res relinquatur, ut est. Inprimis autem istam significatio-
nem habet in Conjugatione Piel, in quâ contextus noster eo u-
titur. Ita crebrò de Pharaone dicitur, quod non *mittit* dimise-
rit populum Israël. Exod. II. X. v. 28. Cap. IX. v. 7. Cap. X. v. 20.
Cap.

Cap. XI. v. 10. Sicut contrà DEus eidem Pharaoni mandavit, לשלח ut dimitteret populum suum, filios Israël. Exod. IV. v. 23. Exod. IV. v. 23. &c. Cap. V. v. 1. Cap. VII. v. 6. &c. In quibus omnibus locis dimissio in libertatem significatur. Sic quoque de animalibus irrationalibus legitur, quando in suam dimittuntur libertatem, quam in agris aut sylvis habent, vel quâ ex manibus & potestate vinculisque eximuntur. Ita (quod exemplum huc maximè pertinet) Levit. XIV. v. 7. in mundatione hominis leprosi altera avium mundationi inservientium dimittenda fuit super facies agri, ubi liberrimum volatum & ipsam libertatem habebat, ושלח Et dimittet, inquit scriptura, avem viventem super facies agri. Nonnunquam, majoris evidentia causa additur nomen חפשי Liber. Quis שלח dimisit on agrum חפשי liberum? Job. XXXIX. v. 5. ושלחתו חפשי Et dimittes eum liberum, Jerem. XXXIV. v. 5. 14. Confirmatur verò eadem significatio aliquando per terminum dimissionis ad quem. Sic in exemplo Levit. XIV. v. 7. A-vis vivens dimittenda fuit על פני השרה super facies agri: ubi liberrimus avium volatus est, & in libertate suâ versantur maximâ. Hanc itaque significationem Verbum שלח dimisit, in nostro contextu habere existimamus: ut dimissio hæc sit ultimus actus circa hircum emissarium, quo in desertum locum deductus, ibidem in libertatem emissus est, quam animalia in deserto habent. Atque hæc est sententia aliorum quoque Christianorum Interpretum. Ratio itaque eadem hirci emissarii est, quæ avis leprosi mundandi, cujus modò mentionem fecimus: quippe quæ viva dimissa est super facies agri, ubi suâ frueretur libertate. Sic, inquam, hircus emissarius non occidi, sed in libertatem dimitti debuit, facto, quod ipsi impositum erat, & finito officio. Finitum enim omninò est in hac dimissione officium, cujus ultima pars fuit, ut peccata populi Israëliti in desertum portaret, & in ingressu deserti quasi dejiceret, relinqueretq; ipseque deinceps liberum esset animal in deserto: siquidem in desertum portare debuit peccata populi, non in deserto, & quamdiu in deserto esset.

§. 35. Hic quæritur; Quomodo hircus emissarius portaverit peccata filiorum Israël in desertum usq;? Abulensis in h. l. Consideran-

R

deran-

36.

3.

Quæst.
Quomodo
hircus e-
missarius
portaverit
peccata?
Abulensis.

non proba-
tur.

Ad quæsti-
onem verò
Resp. 1.

derandum, scribit, cum dicitur hic, quod portabit hircus omnes iniquitates, quod non potest hoc intelligi, nisi quantum ad pœnam: nec tamen est intelligendum, quod pœna omnium peccatorum essent translata super caput hirci, quoniam non poterat hircus tot cruciamina sustinere, quot pœna debite pro istis peccatis totius populi. Nam pro quolibet peccato debetur mors æterna: & quanquam aliquis confiteatur, tamen adhuc manet aliqua pœna toleranda valdè magna, & cum ista peccata populi essent quasi innumerabilia, non poterat hircus sustinere pœnas pro eis, etiamsi ille hircus decies millies laceraretur a feris. Dicendum igitur, quod quantum ad veritatem, per istam ceremoniam non tollebatur pœna debita pro peccatis, sed necessarium erat, quod illi, qui peccaverunt, tolerarent eam in præsentis seculo, vel in futuro &c. Et postea; Non igitur pœna debita pro peccato directe tollebantur per istam ceremoniam, sed illi qui peccabant, tolerabant eas integraliter hic, vel in futurum. Sed solum ad hoc proficiebat ista observatio, ut illi, qui istam legem observarent, haberent vitam pacificam, quoniam non concuterentur ab hostibus, etiam haberent plenitudinem bonorum temporalium, eodem modo haberent vitam magnam sine agitudine, quæ omnia sunt bona quedam temporalia. Et tandem: Dicebatur tamen, quod hircus portabat omnes iniquitates istorum, id est, pœnas debitas pro iniquitatibus, scilicet, quod Deus non inferret Judæis pestes, & famem, & gladium hostilem, & alia incommoda, quando ista observarent: cum verò non observabant, veniebant super eos hæc & multa alia pejora. Verum enim verò procedunt ista ex duplici falso principio: uno, quasi post remissionem peccatorum culpam, remaneret pœna saltem temporales, vel in hoc seculo, vel in futuro, hoc est, purgatorio tolerandæ: altero, quasi in Veteri Testamento non fuerint promissiones, nisi de bonis temporalibus. Quod utrumque certè principium Scholasticorum & Pontificiorum falsissimum est, & pridem à Nostratibus refutatum, ut nos refutatione hîc loci superfedere possimus. Breviter ad quæstionem respondemus. 1. quod hircus emissarius, ut umbra Veteris Testamenti, non portaverit quidem in veritate, quæ umbræ opponitur; portaverit tamen typicè, in respectu Antitypi, qui Christus est, veritas. Typica autem portatio in hoc consistit, ut esset medium præfigurandi

gurandi fidei, & ad apprehendendum, futuram Christi portationem; cui si fides inharebat, revera applicata est portatio Christi, ad confirmandam remissionem peccatorum, tam quoad culpam, quam quoad omnes poenas. Distinguenda 2. est portatio peccatorum: quae est satisfactoria, vel ablativa. Per istam satisfit iustitiae divinae meritorie pro culpis & poenis, eamque in veritate peregit Christus, quando, juxta Apostolum 1. Petr. II. *peccata nostra tu-
lis in corpore suo super ligno*, praefiguravitque hircus in sacrificium pro peccato oblatus Domino: haec est, qua peccata omnia nostra auferuntur a credentibus, applicata satisfactione in iudicio divino, & oblivioni aeternae a DEO traduntur; quomodo absportat peccata nostra Christus in justificatione, & in mari divinae oblivionis submergit, & hanc portationem praefigurabat hircus emissarius. Non enim hircus hic portavit domi aut in templo usque ad mortem peccata, aut poenas eorum sustinuit, sed absportavit in desertum. Unde forte melius absportatio, quam portatio appellari in versione poterit. Portavit autem, non oppressus illis, sed fortiter ea sustinens, & in deserto ita abiciens, ut ipse liber & victor quasi esset. Peccata autem haec recte ab *Abulensi* dicuntur esse, non tantum universitatis, sed etiam singularum personarum. Quod nos ita accipimus, fuisse praefiguratum in hircu emissario ita, ut quilibet, qui crederet in praefiguratum Christum venturum, particeps fieret ablationis omnium suorum peccatorum per justificationem in Christo Jesu.

2.

I. Petr. II.

II.

Duo Iudaeorum additamenta.

Interfectionem hirci.

Tr. Ioma f. 67.

§. 36. Diximus, finitum fuisse officium umbratile seu repraesentativum hirci emissarii in dimissione ejus in desertum: portavit namque hircus hic peccata totius populi auferendo seu absportando a populo & templo Hierosolymitano, in quo populus fuit, usque in desertum; in quod abductus, cum primum ab abductore dimissus abiit, officium suum finivit, & posthac liber vixit. Sed hic Iudaei duas addunt caeremonias. Nam 1. officio hirci addunt, ut moreretur; dicuntque deductum in desertum, non liberum dimittendum, sed de rupe praerupta praecipitandum fuisse, ut dilaceraretur & moreretur, vel si lapsu non moreretur, ab educente interficeretur. Ita namque Tract. *Ioma* fol. 67. f. 1. habetur in *Mischna*: *Quid fecit* (qui hircum dimisit?) *Dirisit linguam coc-*

R 2

cinei,

36.

3.

Gemara
fol. 66.

cinei, cuius dimidiam alligavit petra partem, dimidiam inter duo cornua eius, deinde detrusit eum retrorsum: ipse autem (hircus) devolutus est, & descendit, nec pertigit usque ad medium montis, cum membratim disruptus est. Hactenus Mischna. Gemara autem fol. 66. f. 2. hæc addit; Interrogaverunt R. Elieserem, si agrotavit (hircus) quid tum faciendum? num absportare eum in humero suo debuit (dimittens?) Dixit illis; Potuerit eum absportare; quid verò hoc ad me & vos? quod si agrotavit dimittens eum: quid tum? dimittere ne eum debuit per alium aliquem? Quæso, estote pacati: quid enim hoc ad me & vos. si detrusit eum, nec mortuus est; Quid tum faciendum? num descendere debuit, eumque occidere? Dixit illis; sic pereant omnes hostes tui, Domine. Sed sapientes dixerunt; si agrotare cepit (hircus,) equitare fecit eum (seu absportavit eum) super humero suo. si agrotavit dimittens eum: dimittere debuit per alium aliquem. Si detrusit eum, nec mortuus est; descendit post illum, & interfecit eum.

& fol. 67. Quid membris disrupti factum sit, disputatur in Gemara fol. 67. f. 1. 2. ubi quando quaeritur: num membra hirci in usum & commodum transferre licuerit? dissentiunt Rab. & Samuel, unus dicit; Fuerunt licita (ut scilicet offendens ea, comederet vel in alium suum usum adhiberet:) alter verò dicit; Fuerunt prohibita. Uterque quoque fundamentum scripturæ adfert, & ad alterius fundamentum respondere conatur. Rabba autem dicit, videri secundum eum, qui dicit, quod licita fuerint, scripturam non dixisse, dimittendum, ut in scandalum evaderet (nimirum ut R. Sal. exponit, ei qui invenisset, nec scivisset, quod membra hirci essent, eaque in usum suum converteret.) Præcipitationis autem & occisionis fundamentum in contextu quaesiverunt: quippe in quo dicatur vers. 22. *Et portabit hircus super se omnes iniquitates eorum ad ארץ גזרה* terram concisionis. Hanc enim terram concisionis interpretantur de petra præcisa seu prærupta, in quam hircus deducendus fuerit, utique non alium in finem, quam ut inde præcipitaretur. Hæc Judæorum sententia est.

Quam Iu-
dæorum
sententiā
sequuntur
etiam Chri-
stiani In-
terpp.

§. 37. Eam non pauci ex Christianis Interpretibus sequuntur maximè recentioribus. Conferatur *Piscator*, & alii. Alii quidem istam sequuntur sententiam: existimant tamen, quod hircus emissarius in desertum deductus fuerit, non ut ibi liber

liber effet: sed ut feris crudelibus expositus dilaceretur & more-
retur. Ita *Abulensis* Quæst 27. *Emittet illum per hominem paratum*
in desertum: id est; his factis sacerdos habebit quendam hominem
paratum ad hoc, ut portet illum hircum in desertum, ubi nulla pecora
sint, nec aliqui homines, ut sic à feris laceretur pro peccatis illorum.
Nam si relinqueretur in terra habitata, posset conjungi aliis pecoribus,
& non periret, hoc autem nolebat Deus, quoniam sic videretur, quod
non transferebantur in caput eius peccata Israelitarum. Ideò si ali-
quis homo reperiret illum hircum in deserto, cognoscens illum esse ca-
prum emissarium, non acciperet illum pro se, aut transferret in gregem
suum, sed relinqueret devorandum à feris. Sic etiam D. Brentius,
in Levit. XVI. scribit; Pontifex imprecabatur confessione sua capiti
hujus capri omnia peccata Israelitarum, & mittebat eum postea in
desertum, ut esset pro omnibus peccatis totius Israelitici populi expiatio.
Et post: sicut Aharon confitetur peccata, & rejicit ea in hircum: ita
Christus confitetur peccata, & rejicit ea in hircum &c. Ac ille rei-
cit quidem peccata in externum & carnalem hircum, quem amandat
in desertum, à feris dilaniandum. Hic autem suscepit peccata in se-
ipsum, & objecit se pro peccatis nostris trucidandum Judæis.

§. 38. Verumenimverò sententia i. Hebræorum nul-
lum prorsus in scriptura habet fundamentum: contra verò po-
tius in simplicitatem literæ & phræos, *Dimittere in desertum*,
impingit, juxta ea, quæ diximus. Et quis, quæso, quando an-
diverit dimissionem in desertum, de ullâ præcipitatione aut in-
terfectione cogitabit? si quid etiam aliud argumenti illi habu-
issent, ad *ארץ גזרה* Terram excisionis, vel concisionis, vel decisionis
non decurrissent. Nam vox *גזרה* nimis dubiæ significationis
est: quod nec *Gemara* diffiteri potuit, quando modò de terra
præcisionis seu prærupta, modò de terra decreti interpretata est.
Onkelos Chaldaeus transtulit *Terram non habitatam*. Absurdum
insuper est, montem vel rupem præruptam vocari *ארץ* Terram.
ubi enim usquam mons vel rupes in scriptura dicitur *ארץ* Terra?
B. Lutherus noster benè sensum exposuit, quando vertit, in tunc
Wildniß. Est nimirum *Terra abscissionis* vel *abscissa*: ut signifi-
catio Rad. *גזר* abscidit, importat. Facit autem discrimen inter
deserta: nam desertum, ut notum est, in scriptura aliquando est

licet non
eodem mo-
mo.
Abulensis.

D. Brenti-
us

Sed refuta-
tur
(1.)
præcipita-
tio hirci.

Gemara.

Onkelos.

B. Luther

terra minus culta, non tamen vasta & inanis, nec abscissa ab habitationibus hominum; aliud verò desertum est vastum, ab habitationibus hominum remotum, in quo feræ suum habent domicilium. Ejus modi desertum etiam intellexit Onkelus, quando, ut dictum, *Terram non habitatam* vertit. Congruum hoc quoque est materiæ substratæ: nam hircus procul ab hominibus absportare debuit peccata filiorum Israël, ut toti terræ illorum non incumberent & nocerent, sed in locum, ubi nemini nocere poterant, nec de iis cogitaretur, abjicerentur. Si conjecturare licet, crediderim, populum Judaicum, cum terra illius in angustias redigeretur, nec tutum esset in desertum hircum emissarium dimittere, istud remedium invenisse, ut de rupe eum præcipitarent, atque sic extra conspectum hominum removerent. Qui necessitatis quidam Calus est, quem posterorum superstitio, quasi res præcepti & institutionis divinæ esset, excusare voluit aut commendare.

(2.)
Dilaceratio ejusdē.

D. Brenti⁹.

§. 39. Quantum 2. ad sententiam de dilaceratione hirci, probabile quidem est, quod animal tam infirmum in loco deserto à validioribus feris diu tutum esse non potuerit, quò minus ab his dilaceraretur: typus quoque, qui in dilaceratione à feris inprimis à *Dn. D. Brentio* nostro constituitur, pius & commodus: Sed deest verbum divinum, quod solum typos facere potest. Nihil sanè quicquam in toto nostro contextu de istâ dilaceratione habetur. Et quis negaverit, hircum emissarium per tempus aliquod dierum in deserto supervivere, aut prorsus evadere, aut efferari potuisse, & aliis capris sylvestribus aggregari? Vix credibile quoque est, quod frequentius saltem in die Expiationis à feris discerptus fuerit. Quòd si post hunc Expiationis diem discerptus est, quid hoc ad diem Expiationis & ceremonias ejus pertinuit? Adde, quod ante dilacerationem aliò evadere, & alio mortis genere mori potuit.

II.
Alligatio
Coccinei
dibaphi.

§. 40. Alterum II, quod Judæi caeremoniis scripturæ afuerunt, est *coccineum dibaphi*, quod inter cornua hirci emissarii alligarunt, &, num dealbaretur, observarunt, in testimonium certæ remissionis peccatorum: quam nullam factam putarunt, si coc-

si coccineum istud non dealbaretur. De hoc Coccineo dibaphi, quod *לשון של חורית* linguam Coccinei vocant, non pauca in Talmude extant. Ita supra jam ex *Tract. Joma* fol. 67. f. 1. habuimus in *Mischnah*, inter opera ejus, qui hircum dimisit, quod fuerit dividens linguam Coccinei, partemque ejus alligaverit rupi, partem verò ligaverit inter duo cornua hirci, deinde impulerit eum, & de rupe dejecerit. Rationem divisi coccinei in *Gemara* reddunt, & usum simul indicant ipsius coccinei: *Annon*, inquit, *alligare debuit totum (coccineum) rupi? quandoquidem res praecepti fuit (ut deturbaretur hircus) forte praevenisset & dealbatum fuisset, & mens ejus acquievisset (nec deturbasset.) Annon totum debuisset alligare inter cornua ejus? Aliquando factum est, ut incurvaretur illi caput illius (infra corpus jacens) ut non cognoscere posset, (an dealbatum esset.)* Determinant etiam pondus hujus coccinei, quantum esse debuerit: nisi quod omnes nugas adferre piget. Cæterum hoc coccineum fuisse superstitiosum inventum, haud difficulter probari potest. Nam i. nihil vel praecepti de alligatione, vel promissionis de dealbatione, in totâ scripturâ invenitur. De iis verò sine dubio noster contextus saltem tacere non debuisset. Si 2. ipsos Judæos interrogemus, unde ritum istum sumserint? nihil habent, quod respondeant, nisi quod ad Jesa: I. confugiunt, ubi DEus promiserit populo Israëlítico pœnitenti, si peccata eorum rubra fuerint, sicut coccineum dibaphi, fore nihilominus, ut dealberentur sicut nix. Ita namque in *Tract. Schabbath* Cap. IIX. fol. 86. f. 1. in *Mischna* legimus; unde habemus, quod alligare debuerint linguam Coccinei capiti hirci emissarii? Ex eo, quod dictum (Jesa. I.) si fuerint peccata vestra sicut dibapha, sicut nix dealbabuntur. 3. Novum inventum, nec divini praecepti rem esse, patet inde etiam, quod Judæi toties varientur. Ita namque legimus *Tract. Joma* fol. 67. f. 1. in *Gemara*: Tradiderunt Doctores nostri; Ab initio alligare soliti sunt linguam Coccinei super Januam porticus (templi) forinsecus: si dealbatum est, gavisii sunt; sin non dealbatum est, contristati & pudecti sunt. Ordinarunt itaq; ut alligarent super Januam porticus intus. Et testes fuerunt perspectantes, qui viderunt: si dealbatum est, gavisii sunt; sin, contristati, Ergò (tandem) ordinarunt, ut alligarent

Tr. Ioma
f. 67.

Gemara i-
bid.

quæ refuta-
tur.

(1.)

(2.)

Jesa. I.

Tr. Schab-
bath. Cap.
IIX f. 86.

(3.)

Tr. Ioma
f. 67.

36.

3.

(4.)
Tr. Ioma
Cap. IV.
fol. 39.

ligarent illud, partim rupi, partim cornibus ejus. Dixit R. Nachum f. Papa, nomine R. Eliezeris Hakephar dicti; Ab initio alligare soliti sunt linguam coccinei super ianuam porticus intus: & quando pervenit hircus in desertum, jam dealbatum erat, cognoveruntq, quod ritè factum esset præceptum ejus (Domini) quia dictum est: si fuerint peccata vestra sicut dibapha, sicut nix dealbabitur. 4. Neque effectus iste semper saltem secutus est. Quo de testantur Talmudistæ Tract. Ioma Cap. IV. fol. 39. pag. 1. in Gemara, Tradiderunt Doctores nostri; Quadraginta annis, quibus ministravit Seimeon iustus, (semper) sors (Domini) ascendit in dextrâ: inde & deinceps aliquando ascendit in dextrâ, aliquando in sinistra ascendit. Dealbata etiam est (semper) lingua coccinei: sed inde & deinceps, aliquando dealbata est, aliquando non dealbata est. Manet itaque, inventum superstitionis humanæ fuisse: quod sub specie devotionis & prætextu scripturæ introductum, plus dubitationis, quam certitudinis de remissione peccatorum mentibus ingeneravit. Quod de dealbatione toties factâ garriunt, vel mendacium est, vel lusus diaboli partim superstitionem partim securitatem hominum fovenris.

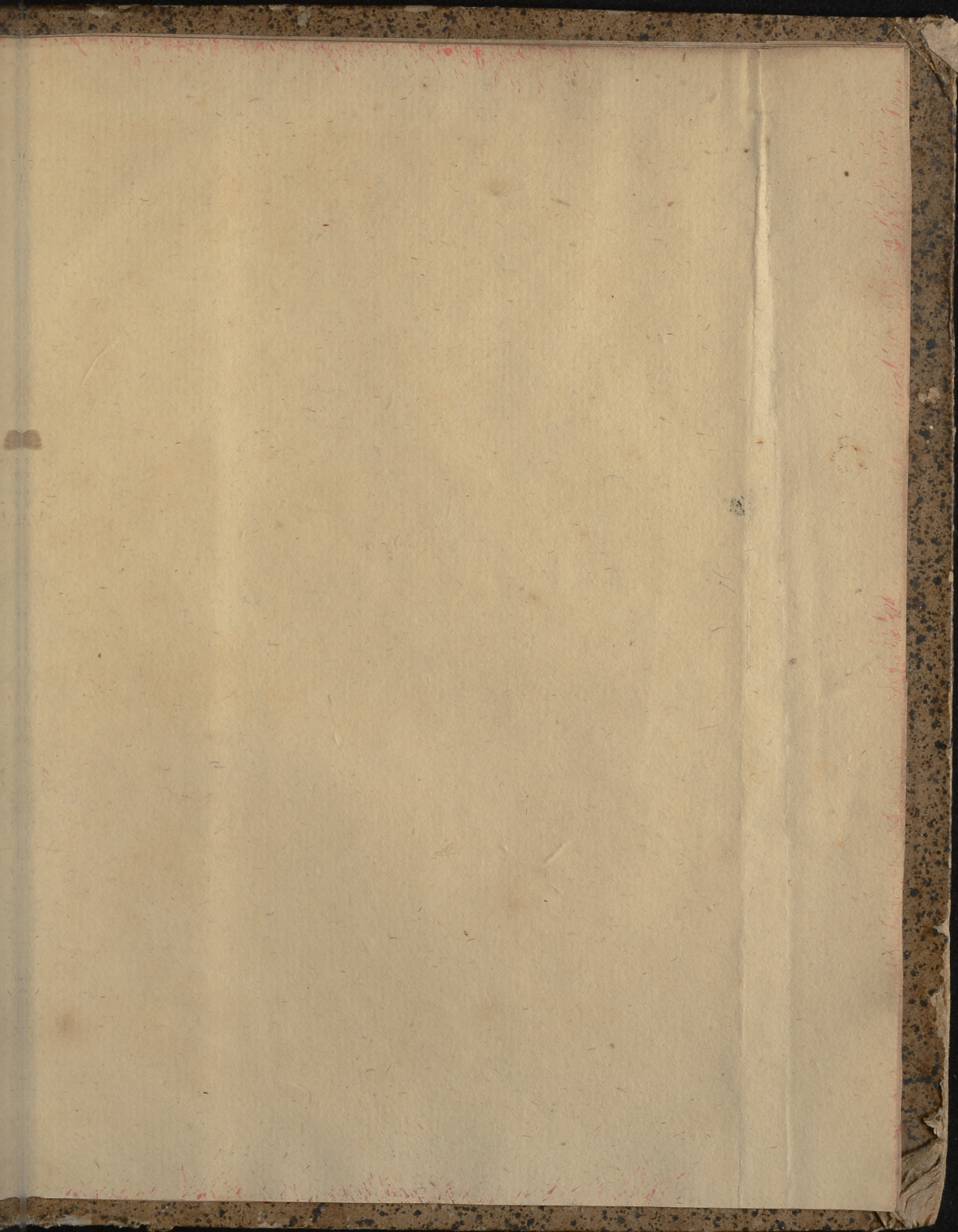
Conclusio

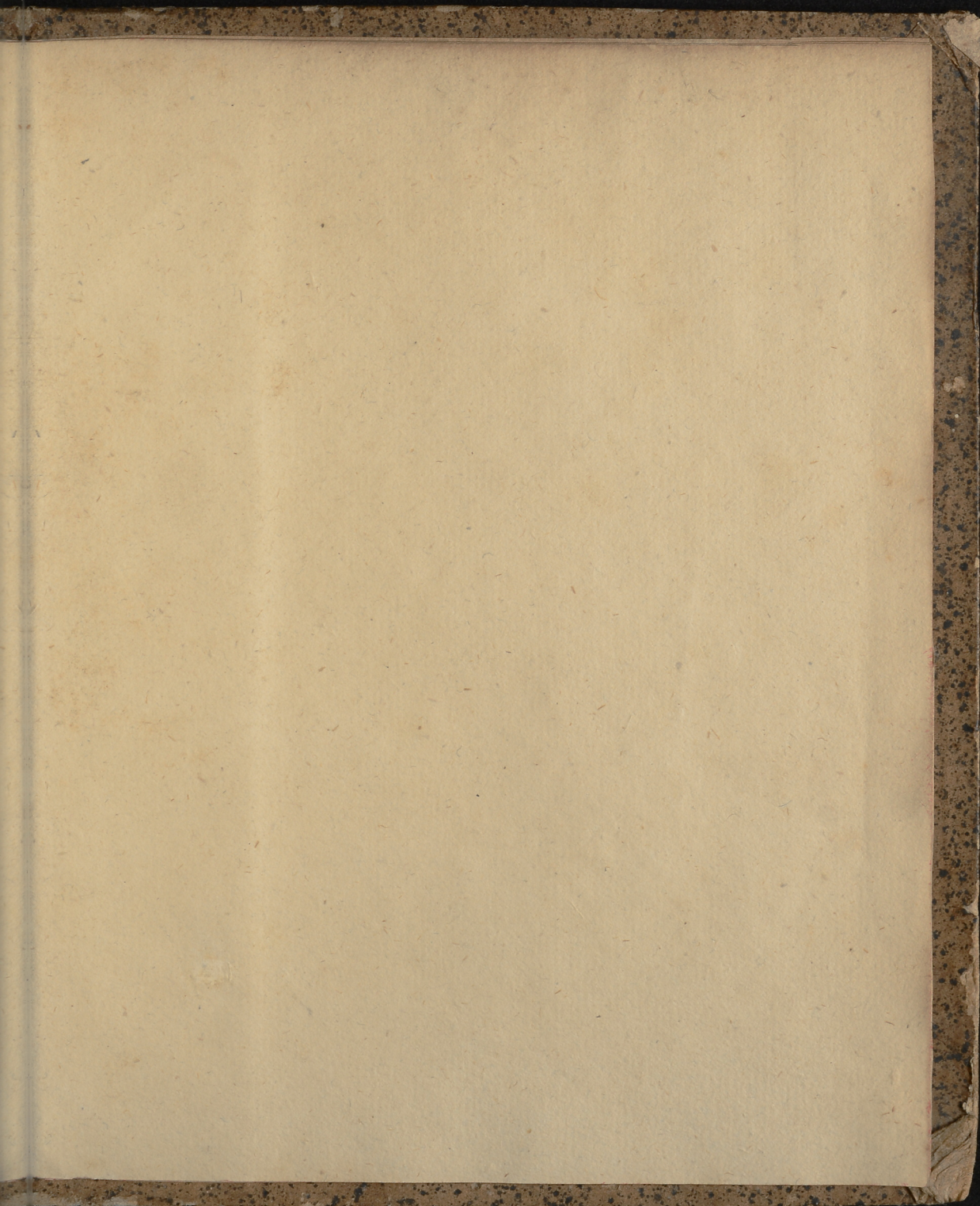
§. 41. Ex hæcenus disputatis constare existimamus, quod Hircus Asafel seu emissarius fuerit posterior pars ceremonialis & typica sacrificij populi Israelitici pro peccato, solenni Expiationum die peracti; quæ præfiguravit illam officij Christi, veri pro peccatis nostris sacrificij Antitypici, partem, quâ vi satisfactionis suæ in morte finita, ipse redivivus & victor in justificatione pœnitentium fidelium peccata horum omnia e medio tollit, & in terram oblivionis absportat. abiicitq, ut eorum in æternum non amplius fiat coram DEO recordatio. Hic subsistimus.

Soli DEO & Christo omnis Gloria, Amen.

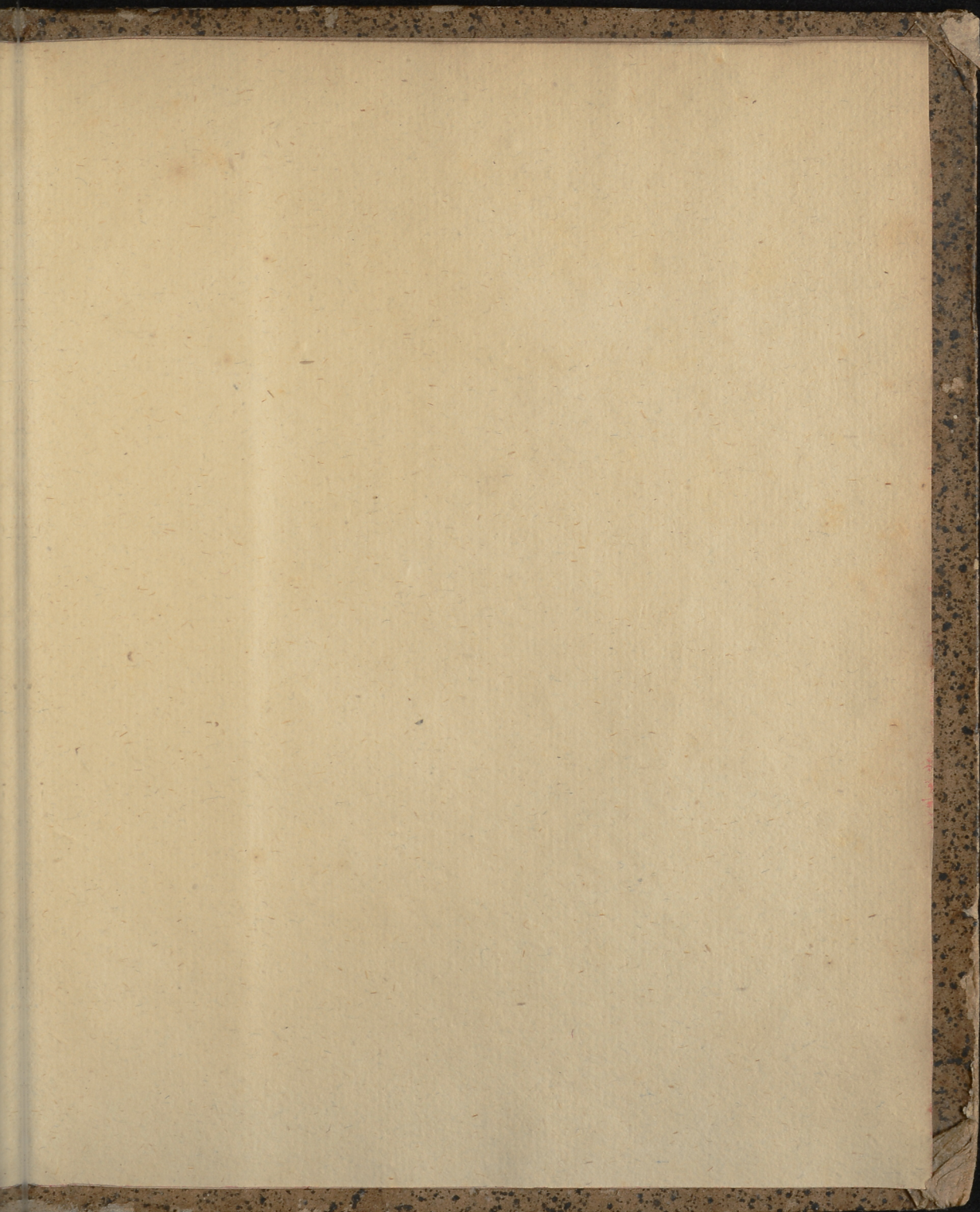

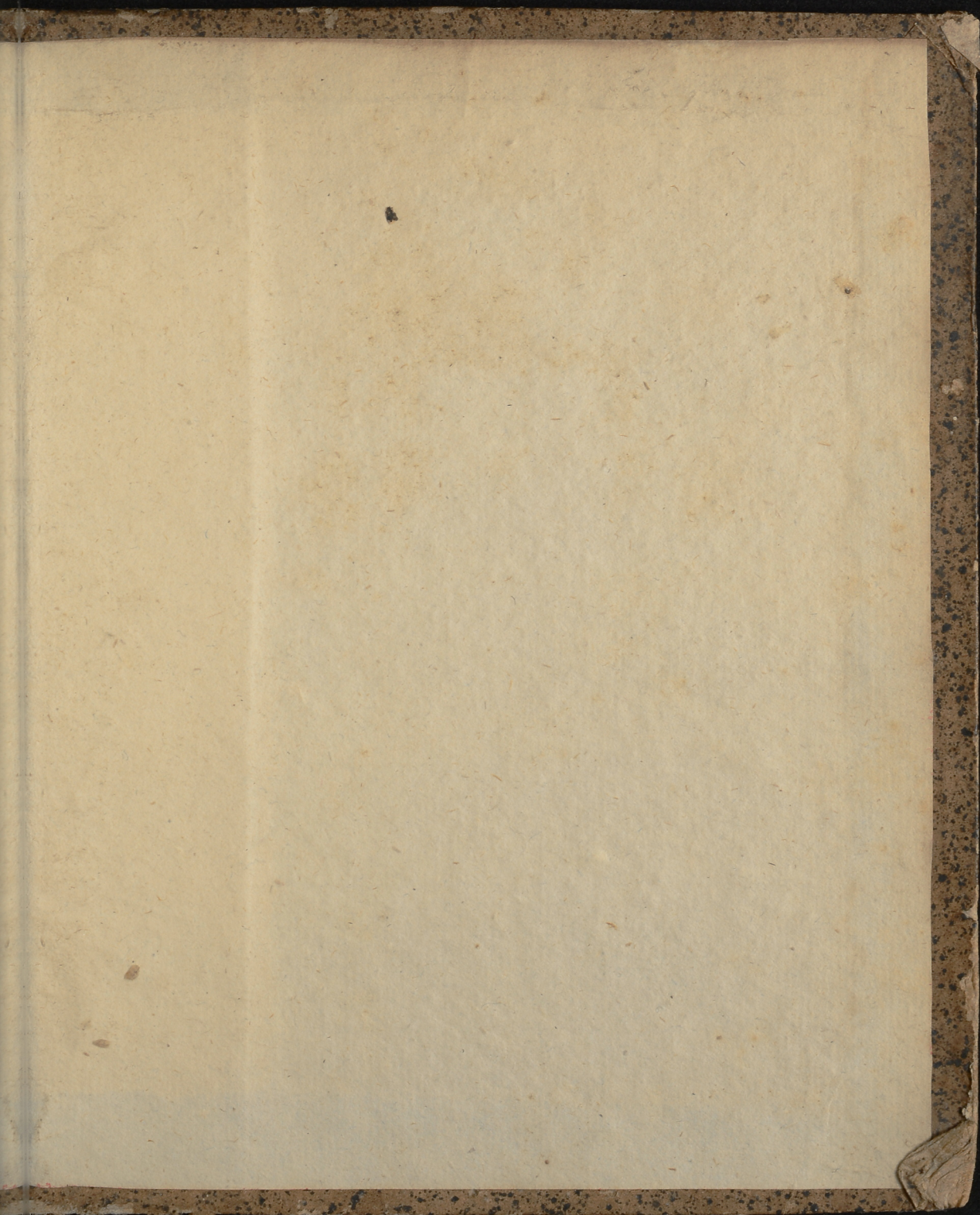

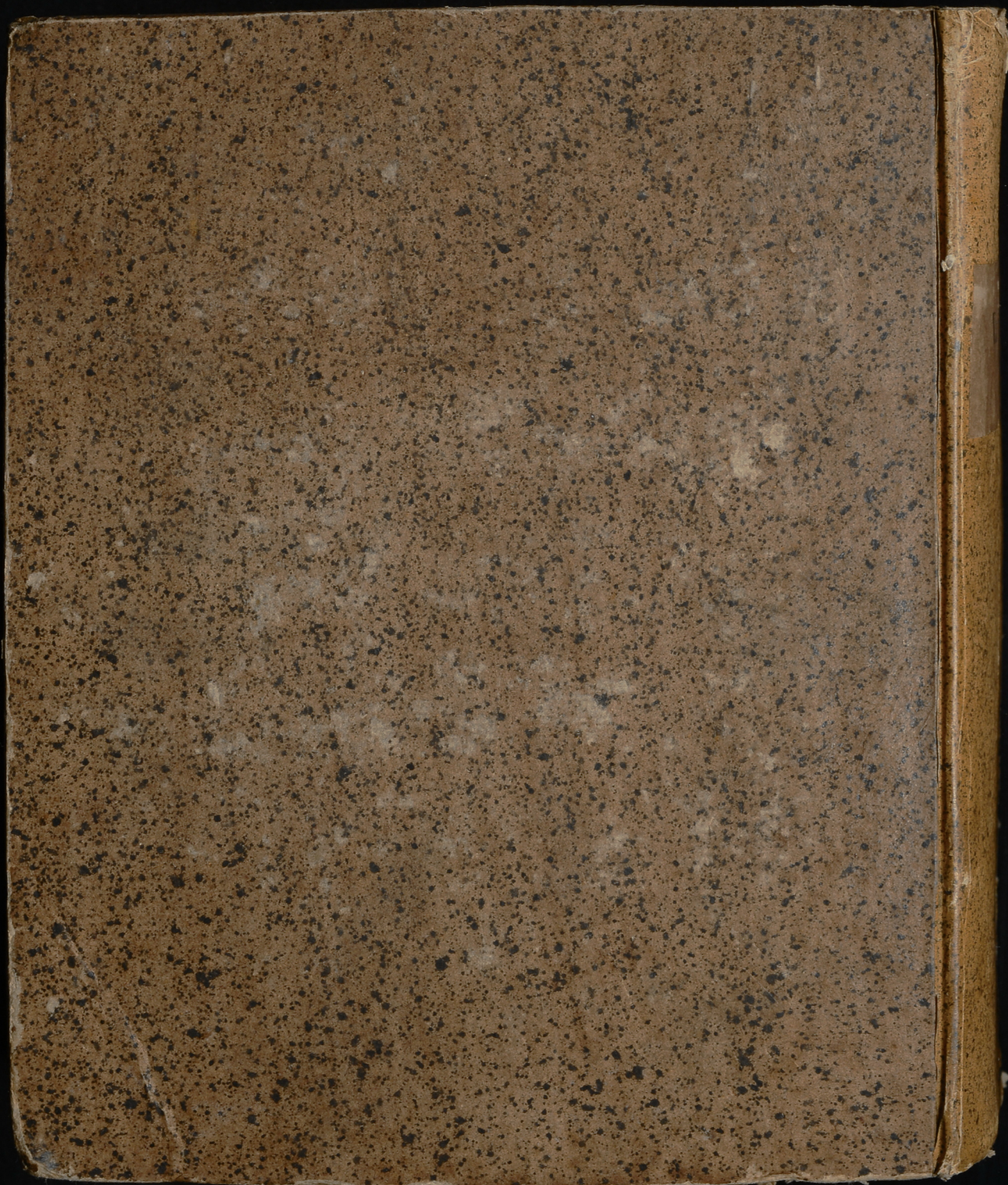

precatione plurimum contulerint adjumenti, non
Itaque Moses haec describens provide monere
potuit, salutarem eventum hunc non manibus
illarum erectioni, sed fidei esse adscribendum:
promissa populo huic, ex quo IMMANUEL
jusque majoribus facta oculo irretorto intuens
salutis praelidia a DEO expetat & consequatur.

"*ultra vires hominis esse, ait, per aliquot horas
habere sine intervallo, multo minus per totam
ego divinae fuerit, & elevandis manibus, & ora-*

DEUM per integrum diem suffecisse Mosen,
tratae: cui & ipsa de Amalekitis victoria debe-
pareat illud quod exstat Hebr. XI, 34. *Veteres
evasisse in bello, per fidem castra evertisse hostium.*
quod MISCHNICI Tract. Rosch Hasebana cap. 3.

an manus Mosi erant causa victoriae nec ne?
"Scripturam docere, quod toto tempore, quo
iciebant coelum, ac serviebant sincero corde Patri
lebant; sin minus, cadebant. Nam & haec sen-

c extra seriem narrationis historicae ponit, ge-
rpretatur, quod, nisi voce יהיה in sensu futu-
pta, fieri vix potest. Iustinus Martyr Dial. cum

Mosen vota DEO fecisse expansis ambabus ma-
imitatum crucis; quod si labaret haec figura

, mox vincebatur populus: si in eodem perma-
malek vincebatur, cruce vires addente victori-

propter preces Mosi superior evadebat populus,
IESUS versabatur in prima acie, & Vates si-

praesentabat. Sed pollicem hic Iustino premere
Neque enim expansis sed elevatis manibus Mo-

atus esse legitur: פָּרַשׁ הַיָּדַיִם non פָּרַשׁ

Eventus proelii fuit Israelitarum de Amalekitis
prima fronte possit, minus plenam fuisse victo-
ses debilitandi verbo vtatur, non internecionis

aut